

Ніва

ТЫДНЁВІК
БЕЛАРУСАЎ
У ПОЛЬШЧЫ

<http://www.kurier-poranny.com/niwa>

№ 19 (2295) Год XLV

Беласток 7 мая 2000 г.

Цана 1,50 зл.

Прызабытыя пралетарскія святы

Яўген МІРАНОВІЧ

Хаця май у гэтым годзе традыцыйна пачаўся мнагадзённым святкаваннем, аднак першамайскія шэсці не прыцягнулі на вуліцы, так як раней бывала, мільёнаў людзей. Нават у краінах, унікальных на руінах Савецкага Саюза, ад некалькіх гадоў з чырвонымі сцяжкамі выходзяць прыгорбленыя перажытымі гадамі і медалямі ветэраны працы і змагання за сацыялізм. Паводле апытальнікаў, 80 працэнтаў дзяцей у маскоўскіх школах не ведаюць кім быў Ленін, хаця іх бацькі дэкламавалі вершы і спявалі песні пра Ільіча быццам рэлігійныя гімны.

У пяцідзесятых гадах, нават у Польшчы, узел у першамайскіх шэсцях быў патрыятычным абвяшчаннем. Да вёсак прыезджалі грузавікі з лаўкамі і бралі сялян на мітынгі і дэмантрацыі, якія адбываліся ва ўсіх павятовых гарадах. У крамах з'яўляліся тавары, якія звычайна бывалі рэдкасцю на прылаўках. Атмасфера агульнага святкавання ахоплівала ўсе праслоікі грамадства. Ніхто не аспрэчваў сэнсу першамайскіх урачыстасцей. Сродкі масавай інфармацыі паведамлялі пра шэсці ў сталіцах усходніх і заходніх краін, пра рэпрэсіі супраць удзельнікаў дэмантрацыі ў дзяржавах, у якіх існавалі некамуністычныя дыктатарскія рэжымы.

У сямідзесятых гадах святкаванне Першамай адзначаўся амаль выключна гарадскім насельніцтвам. Сяляне тады звычайна рыхталіся садзіць бульбу, а інтэлектуальныя намаганні іх сваякоў і дзяцей, якія працавалі ў сацыялістычных фабрыках ці вучыліся ў школах, ішлі ў напрамку пошукаў апраўдання адсутнасці падчас першамайскіх шэсцяў. Наогул у школах настаўнікі не прымалі да ведама нікага апраўдання. Заява вучня, што садзіў бульбу замест дэмантраваць салідарнасць з праletaryятам усяго свету, успрымалася як прафанація камуністычнай святасці. Найчасцей у след за гэтым ішлі ніжэйшыя ацэнкі з прадметаў, якія мелі быць падрыхтоўкай грамадзян да жыцця ў сацыялістычнай краіне. Партыя шырокая выкарыстоўвала ўсе інструменты ўлады, каб заахвочіць усіх працоўных выйсці на вуліцы з чырвонымі сцяжкамі і лозунгамі, аўт'яўляючымі адданасць сацыялізму, сяброўству з Савецкім Саюзам і іншымі краінамі, у якіх улада знаходзілася „у руках праletaryяту”.

У другой палове восьмідзесятых гадоў на першамайскія шэсці выходзіў ужо толькі „авангард праletaryяту” — дырэкторы і адміністрацыя дзяржаўных прадпрыемстваў, працоўнікі партыйнага апарату і дзяржаўнай адмі-

Ян Пакутнік: — У Луці я жыў бы як лорд!

Спусканне возера

Мікола ВАЎРАНЮК

Zbiornik wodny Siemianówka — świadectwo okresu przyśpieszonego rozwoju Białostocczyzny. Symbol realizacji zadań rozwoju gospodarki żywonościowej oraz programu socjalnego partii i państwa. Czerwiec 1977.

Металёвая пліта на палявым валуне між Бандарамі і Лукой — прыманіцаваная перад пачаткам пабудовы галоўной запруды Семяноўскага вадасховіща — красуецца і сёння. Калі ў 1991 годзе канчалі напаўняць штучнае возера, не было ўжо ні партыі, ні дзяржавы, сімвалам поспеху эканамічнай і сацыяльнай гаспадаркі якіх мелася яно быць.

— Як рабілі гэтае возера, то было пекла, — Зінаіда Міруць з Бандароў бярэцца за галаву. — І цяпер пекла. Па суботах і нядзелях панаязджаюць сюды ўсякія, панапіваюцца, лазяць, што страх на вуліцу выйсці. Яшчэ і ў хаце бойся сядзець.

Бабка Зінаіда сядзіць на лавачцы перад сваёй хатай. За яе панадворкам, на ўзгорку, стаяць чатырохпавярховыя блёкі, у якія перасялілі людзей з залишных вёсак: Луки, Рудні, Гарбароў, Боўтрыкаў. Пад вадою апынуліся 276 гаспадарак.

— І нашто гэта было, — Зінаіда Міруць спачувае сваім новым суседзям, — дажы бы чалавек у сваёй хаце. Залілі гэтае балота, пазганялі людзей у гета! Дайце спокой.

У блёках жывуць амаль адны пенсіянёры. Маладзейшыя выбраўліся ў Беласток або хоць у Міхалова. Пару гаспадароў з Лукі пабудаваліся на новым месцы — так унікла Новая Лука. У каго не было ўжо сіл будавацца, ні грошай на абсталіванне сабе лепшага жытла, перебраўліся са сваіх зруйнаваных гаспадарак у Бандары.

Блёкі з вялікай плітой будавалі па-сацыялістычнаму. А то дзвёры не сходзяцца з вушакамі, а то сцяна не тримае вертыкалі, а то пад аконнай рамай дзірка, праз якую свішча вечер. У той час, калі сваёй кватэры трэ было ча-

каць і дваццаць гадоў, на яе аддзелку нават у горадзе не звярталі ўвагі. Вясковыя людзі пагатоў нікуды не пайшли скардзіцца.

[працяг ↗ 4]

Зінаіда Міруць: — Зрабілі пекла!

Чыжоўская пажарнікі

Чыжоўская каманда пажарнікі дабравольцаў паўстала ў 1948 годзе. Пяць гадоў таму была яна ўключана ў Краёвую сістэму вогнетушыцельнага выратавання. Цяпер, так як і пачатку дзейнасці, камандзе прыходзіцца змагацца з многімі праблемамі.

[болей ↗ 3]

Вяртанне да сваіх Станіслава Грынкевіча

Матэрыялы пра Станіслава Грынкевіча збіраў Язэп Найдзюк, які ведаў яго добра з дзейнасці ў беларускім руху. Вёў ён карэспандэнцыю з яго сям'ёй. Але смерць Язэпа Найдзюка ў 1984 годзе не дазволіла давесці біографію да канца. У ягонай удавы Станіславы асталася цэлая папка матэрыялаў астасці таварыста. На іх аснове ўдалося адшукаць дзяцей Станіслава Грынкевіча.

[пошуки ↗ 4]

Косаўскі крызіс у вачах сербаў

Аўтар кнігі „Косаўскі крызіс у вачах сербаў” імкнецца дапамагчы палякам зразумець сутнасць косаўскага крызісу і ўсіх наступстваў вырашэння яго венными метадамі, але перш за ўсё ён хоча паказаць, як выглядае косаўскі крызіс з пункту гледжання сербаў.

[факты ↗ 8]

На слідах мінулага

У Граеве стаялі два расійскія кавалерыйскія палкі і 8-я пагранічная брыгада. Царкву св. Марыі Магдаліны пабудавалі ў „агародзе Касцюшкі”. Быў гэта мураваны храм з двума купаламі. 22 каstryчніка 1878 г. новазбудаваную царкву пасвяціў епіскап Варшаўскі Ляонцій.

[гісторыя ↗ 9]

Сужыщё ў мінульым і цяпер

У гісторіі былі перыяды, калі продкі цяперашніх палякаў адчувалі сябе блізкімі членамі сям'і славянскіх народоў. Можна прыкметыць гэта па сямейных сувязях першых польскіх каратэй і князёў, якіх жонкамі былі рускія князёўны.

[роднасць ↗ 10]

Паясы

Пояс заканчваў і ўпрыгожваў адзенненне беларусаў, вызначаў якасць усяго касцюма. Кожны беларускі ці польскі селянін зайсёды меў па некалькі паясоў.

[этнаграфія ↗ 11]

Беларусь — беларусы

Чарнобыльскі шлях — 2000

Шматтыячнае шэсце і мітынг, прысвечаныя чарговым угодкам Чарнобыльской трагедыі, прайшлі без перашкод з боку міліцыі, але арыштаваныя ўсё ж былі.

Да апошняга дня не было вядома што не паўторыца ў Мінску 26 красавіка то, што адбывалася 25 сакавіка. Гарадскія ўлады не дазвалялі правесці традыцыйнае шэсце, толькі мітынг. Апазіцыя на такія ўмовы згадзіла немагла, бо губляўся сэнс мерапрыемства. Толькі напярэдадні „Чарнобыльская шляху — 2000” шэсце было дазволена.

26 красавіка ў 18 гадзін на плошчы Якуба Коласа пачалі збірацца людзі. Над усёй плошчай залуналі бел-чырвона-белыя сцягі. На многіх былі ўмацаваныя чорныя стужкі. Калі колькасць людзей дасягнула некалькі дзесяткаў тысяч, арганізатары пачалі фармаваць калону. Наперадзе ікона Чарнобыльской Божай Маці. За ёю на чорных плакатах назвы забруджаных раёнаў і доза радыяцый ў іх. Уражвала колькасць моладзі. Надзвычай шмат падлеткаў. Трэба адзначыць, што большасць людзей, якія прыйшлі да помніка Якубу Коласу не ведалі пра дадзены дазвол на шэсце. (Арганізатары папросту не паспелі паведаміць пра гэта за адзін дзень.) Гэта азначае, што 25 сакавіка запалохаць беларускую моладзь не ўдалося.

А міліцыя і на гэты раз была падрыхтавана да атакі. Усе бліжэйшыя да плошчы двары былі забіты аманаўцамі. Яны толькі чакалі каманды. Праз міліцэйскія мегафоны пачалі гучыць патрабаванні рухацца да месца правядзення мітынгу. Улады баяліся, што шматтыячны мітынг можа адбыцца ў цэнтры горада. Але ў арганізатораў мерапрыемства былі іншыя планы. Дружына БНФ вывела калону на праспект Скарэйны і разам з міліцыяй сачыла, каб па баках праспекта заставалася па адной свабоднай паласе для руху транспарту. Было бачна, што і міліцыя, і апазіцыянеры не хацелі канфлікту ў гэты дзень. Калона рухалася арганізвана і, хоць рух транспарту замарудзіўся, але спынены не быў. А да маніфестацыі далучалася ўсё больш людзей. Цяжка сказаць дакладную лічбу ўдзельнікаў „Чарнобыльской шляху”. Нехта сцвярджаў 30 тысяч, нехта 50 і болей. Але магу сцвердзіць, калі галава калоны павярнула на вуліцу Сурганава, я вырашыў даведацца колькі часу пройдзе пакуль да гэтага месца

Зміцер КІСЕЛЬ

СНД і пераязджаюць цераз тэрыторыю Беларусі, патрабуецца таксама наяўнасць беларускіх транзітных віз.

У адносінах да грамадзян Рэспублікі Польшча далей абавязваюць старыя прынцыпы ўезду на тэрыторыю Беларусі і вышэйзгаданыя змяненні польскіх грамадзян не датычаць.

Генеральнае консульства
Рэспублікі Беларусь
у Беластоку
Беласток, 25.04.2000 г.

Чарнобыльская акцыя ў Гомелі

26 красавіка ў Гомелі адбылася несанкцыянованая ўладамі акцыя пад назвай Гадзіна смутку, прысвечана 14-й гадавіне Чарнобыльской катастроfy.

Несанкцыянованую акцыю гамяльчане вымушаны былі правесці пасля таго, як гарвыканкам беспадстайна забараніў правядзенне традыцыйнага мітынгу-рэвіема. Тады па горадзе быў распаўсюджаны зварот наступнага зместу:

„Шаноўныя гамяльчане! 14 год прайшло з дня Чарнобыльской катастроfy, якая прынесла на Гомельшчыну смерць і хваробы, зрабіла наша квітнечуючэ Палессе непрыдатнай для жыцця зонай. У «зону» ператварыла наша жыщчё і дыктатура Лукашэнкі. У Беларусі дэкрэты, указы, законы выдаюцца не для таго, каб палепшыць жыццё чалавека, а каб пазбавіць яго элементарных правоў. Вось і гомельскія ўлады ўжо некалькі гадоў забараняюць гамяльчанам праводзіць традыцыйны Чарнобыльскі мітынг-рэвіем.

Але ці могуць улады забараніць нам маўчыць? Не! Таму мы запрашаем гамяльчан 26 красавіка з 18⁰⁰ да 19⁰⁰ прыйті ў Цэнтральны (Піянерскі) скверык па вул. Савецкай і прыняць удзел у Гадзіне смутку па ахвярах Чарнобыля радыцыйнага, эканамічнага і палітычнага. Мы не будзем праводзіць ні мітынг, ні шэсце, ні пікета, мы проста запрашаем вас правесці гадзіну разам”.

Зварот падпісалі: Уладзімір Стар-

чанка — сябра Партыі БНФ, Уладзімір Кацора — сябра Аб'яднанай грамадзянскай партыі, Анатоль Паплаўны — сябра БНФ „Адраджэнне”, Сяргей Гатальскі — сябра Свабоднага прафсаюза, Юрый Глушакоў — сябра Федэрациі анархістаў.

У выніку каля 1 000 гараджан адгукнуліся на заклік сяброў апазіцыйных партый і грамадскіх арганізацый Гомеля ўшанаваць памяць ахвяр Чарнобыля. Сапраўды, гэта не быў мітынг, пікет або шэсце. Людзі стаялі моўчкі. Некаторыя з прысутных трымалі ў руках свечкі, іншыя мелі на галавах чорныя жалобныя стужкі, трэція трымалі ў руках плацаты. Адзін з плацатаў запытаў прысутных: „За што нам Чарнобыль і Лукашэнка?” Завяршаў кампазіцію нацыянальны бел-чырвона-белы сцяг у руках маладога чалавека.

Абышлося без эксплозіі. Праўда, сквер быў аточаны ўзмоцненымі нарадамі міліцыі, а нейкі чалавек у цывільнім, які пазней прадставіўся палкоўнікам Аляксандравым, зрабіў некалькі спробаў затрымаць людзей з плацатаў і хлопца са сцягам.

Напрыканцы акцыі ад імя арганізатораў да прысутных зварнуўся намеснік старшыні Партыі БНФ Уладзімір Старчанка, які падзякаваў прысутным за салідарнасць і выказаў надзею на далейшую падтрымку гамяльчанамі акцый апазіцыі.

Уладзімір ВАЛЕЎСКІ

Прызабытыя пралетарскія святы

[1 ♂ працяг]

ністрацыі. Пралетарыят тым часам пад кірауніцтвам Каталіцкага касцёла і „Салідарнасці” змагаўся за капіталізм. Разам з перамогай „Салідарнасці” першамайскае святкаванне стала зусім прыватнай справай грамадзян Польшчы. Ад некалькіх гадоў на мітынг і шэсце ў вялікіх гарадах выходзяць прыхільнікі сацыялістычных партый. У гэты самы час і ў гэтых самых месцах свае шэсці рыхтуюць групоўкі крайне правых арыентаций. Дзікі крык, часам мардабой сталі асноўнай прыкметай супстрэч актыўнікаў палітычных груповак. Усё вярнулася быццам да традыцый трышчатых гадоў.

Першамайскае свята аднак не было ліквідавана ўладамі III Рэчы Паспалітай, якія два дні пасля ўстановілі ішчэ адзін святочны дзень, прымеркаваны да гадавіны Канстытуцыі 3 Мая. Палітычная падзея канца XVIII стагоддзя, якая прывяла Польшчу да цалковітай страты сувэрэнітetu і большасці тэрыторый, адзначаецца сёння не толькі як дзяржава, але і як касцельнае свята. Так, як у 1950-я гады нікто не аспрэчваў сэнсу святкавання 1 Мая, так цяпер нікто не сумніваецца ў патрэбе адзначаць гадавіну авбяшчэння Канстытуцыі 3 Мая. Гэты дзень стаў нагодай для дэманстрацыі патрыятычных пачуццяў палякаў усіх палітычных арыентаций.

3 майскага календара выпала Свята перамогі над фашизмам, якое ад-

значалася 9 мая. Раней ідэйна спалучала яно сацыялістычныя краіны, а асабліва апраудвала мілітарны і палітычны сувязі з Савецкім Саюзам. Сёння сітуацыя радыкальна памянілася. Нямеччына стала саюзнікам Польшчы, таму і не выпадае надта дэманстраваць радасць з прычыны разгрому III Рэйха, тым больш, што ў 1945 г. палякі сталі пераможцамі толькі як сатэліты расійскай імперыі. У сучасных палітычных умовах гэтае свята стала зусім нелагічным.

У Беларусі тым часам 9 мая адзначаецца з асаблівым энтузіязмам. Улады краіны і кантролюваныя імі сродкі масавай інфармацыі прысвячаюць гадавіне перамогі над Нямеччынай у 1945 г. не менш увагі, чым раней бальшавіцкай рэвалюцыі. Хаця перамога саветаў над фашистамі адгрэмінавала справу незалежнасці Беларусі на некалькі дзесяткаў гадоў, у патрэбе святкавання 9 мая не сумніваецца ніводзін беларускі патрыёт. Штогод да помніка перамогі ў Мінску стараюцца дайсці з кветкамі дзеячы апазіцыйнага Беларускага народнага фронту. Традыцыйна міліцыянеры і чэкісты не дапускаюць іх да святога для ўсіх саветаў вечнага агню. Гэта не свята нацыяналістаў, — даказваюць улады. Дарэчы, маюць рацюю. Ёсць яшчэ ў Беларусі некалькі месцаў, дзе беларусы маглі б ускласці кветкі.

Яўген МІРАНОВІЧ

Гарантыя польскім банкам

Урад Беларусі прадаставіў гарантуючы кансорцыуму польскіх банкаў, у склад якога ўваходзяць Гандлёвыя банк і Банк развіцця экспарту ў Варшаве. Урадавая гарантыя прадастаўлена для крэдытаў ў суме каля 20 мільёнаў долараў ЗША, якія выдаецца кансорцыумам польскіх банкаў ААБ „Беларусбанк” тэрмінам на 3 гады. Срод-

кі прызначаны для фінансавання контракта па закупцы 230 польскіх зборжайборачных камбайнаў па дагаворы, заключаным паміж дзяржавай прадпрыемствам „Мінскблагразбеспячэнне” і вытворцам зборжайборачных камбайнаў „Нью-Холанд Бізон” з горада Плоцка.

Аляксей АРЭШКА, БелАПАН

Камюніке

Генеральнае консульства Рэспублікі Беларусь у Беластоку паведамляе, што ў адпаведнасці з распаряджэннем Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь „Аб часовым спыненні транзітнага пераезду іншаземцаў цераз тэрыторыю Рэспублікі Беларусь, які ажыццяўляецца на падставе Дагавору аб узаемапрызнанні віз Садружнасці Незалежных дзяржав” з днём 1 мая 2000 года ў адносінах да чужаземцаў, якія маюць візы краін-членай

Апусканне ў цішыню

Надарылася мне ехаць у Кляшчэлі. Паехаў поездам. Да Бельска ехала крыху народу, а з Бельска — мо па дзве асобы ў вагоне. Я за Лейкамі заглянуш на верхнюю палубу свайго вагона. Сядзела там бяспечна пажылая жанчына, якая скінуўшы боты трымала ногі на процеlegльым сядзенні. Калі ўбачыла, што я заглядаю, паспешна абулася і перайшла ў другі вагон. Пэўна падумала, што рабаўнік нейкі цікуе за ёю. Пажылым людзям цяпер адусюль страх выглядае.

Вылез я на станцыі Кляшчэлі. Як яна выглядае пісаць не буду, бо загадзя выручыў мяне ў гэтым занятку Уладзімір Сідарук („Ніва” № 16). Многа я там тады не зваваў, бо змагаўся галоўным чынам з пургою, якая ў той дзень завітала на цяперашнія крэсы.

Пару дзён пазней паехаў я туды другі раз. Паколькі здалося мне, што адлегласць у Кляшчэлі ад чыгуначнага прыпынку ў Сухавольцах мала большая за адлегласць ад прыпынку кляшчэлескага, вырашыў я злезі з поезда раней. Будынак прыпынка ў Сухавольцах выглядае як, мабыць, Бялград год таму. Мо ўяўлікі ваенны парыве, калі наше сталічныя ваякі змагаліся галоўным чынам віляючы языкамі, беспрацоўная правінцыя праводзіла тут баявыя вучэнні эрзацамі пастаянна вітуальныя „Саколаў” і „Гузараў”.

Літаральныя дарогі ці нават сцяжынкі з апусцелага прыпынка ў Кляшчэлі няма і таму ў напрамку гравейкі з Вулькі-Выганоўскай пайшоў я чыгуначным пущем. Кругом поўна тут маладога лесу, а дзе яго яшчэ няма, напрыклад, на вялікай прасторы між чы-

гункай і Вулькай-Выганоўскай, там з'явіліся насаджэнні маладняка. Стаяла прыгожае надвор'е, навокал царыла цішыня. Аднак адзін фактар паславаў мене настрой да тae ступені, што я нават стаў шкадаваць, што абраў сабе такі шлях.

Наогул шпалы крыху тырчаць над грунтам, а тут акурат наадварот! Многія шпалы спаражнелі і выкрышыліся, а на іх месцы парабіліся калдобіны, у якіх, калі метка ступіць, можна і нагу вывіхнуць. І вось па такіх калдобістых пущах і ездзяць наше паязы. І хуткасць іх такая, як і ўсякага іншага транспарту на калдобістых дарогах. Тыя чыгуначныя калдобіны, здаецца, можна экстрапаліраваць і на ўсе наше другія пущі, па якіх паязы таксама ледзь валочацца.

Можа хто і дзівавацца, што, як гаворыцца, шавец без ботаў ходзіць, бо ж у недалёкай Чаромсі колькі дзесяткаў гадоў працавала вядомая шпаланаўчальня. Не выпадае, аднак, упускаць з віду, што тут наша мужыцкая „Польшча Б”, а чаромхайская прадпрыемства планава пастаўляла сваю прадукцыю на больш панская шляхі.

На павароце пущі рэйкі павязаны з сабою жалезнімі прутамі. Пэўна каб не параз'яджаліся *восвояси*. Наваколле гравейкі з Вулькі-Выганоўскай у Кляшчэлі: *Вось родны краівід, палоскі вузкія...* Не, не — не абрабляе іх ужо раней вясковы, а цяпер гарадскі кляшчэлескі люд, так як было гэта ў час, калі Віктар Швед пісаў свой славуты верш. Люд той пастаянна пакідаў свае палоскі (*Аўсу бацька ўзяў у радно/Ды сея той бок, дзе вечнасць даўно — Ян Чык-*

він) і на іх паяўляліся або насаджэнні хваіны і бярэзіны, або такія ж самасеі. *Раўніны, пагоркі крутыя/Змяняюць свой від на вачах* (Віктар Швед). І *крайвід/абмыты градам поту/прывітае цябе цішынёй* (Надзея Артымовіч).

Перад адным з узгоркаў пачуў я карканне крумкачоў. Калі падышоў бліжэй, пабачыў там гарадскую звалку. Нічога больш не парушала цішыні на той дарозе. А на звалцы цараць упакоўкі — вырабы нетутэйшай хімічнай прымесі, з якімі тутэйшай прыродзе прыйдзеца змагацца мо і не менш, чым з чарнобыльскім цэзем.

На кляшчэлескім рыначку яшчэ перад дзесятую было байкавата народу; паўгадзіны пазней рыначак быў ужо пусты. Аформіўшы свае справы падаўся я не на чыгунку, а на аўтобусны прыпынок. Чатыры дні раней вісে тут расклад аўтобусаў, цяпер па

ім і след прастыў. Пажылы чалавек, які там стаяў разам са мною, паказаў на школу наступраць і сказаў, што дысцыпліны няма.

— Но ці ж бацькі не ведаюць, — даказваў ён, — што іх дзеци робяць?!

А я яму адказваў, што няма занятку. Школьнікі пад школьнімі вокнамі бадай не зрабілі гэтага, бо ж у такой мясцовасці, дзе ўсе ўзаемна знаёмыя, нейкая дысцыпліна ёсць. А вось старэйшая маладзь, зваліўшыся з большых гарадоў на суботне-нядзельныя вечары, разраджае сваю буючу ўнергію на прыпынках. Аўтобусных, чыгуначных...

І не толькі. У цэнтры горада красуецца новы школьні будынак, а крыху далей гібее стари. І дажывае ён свой век так, як і абмытыя потам іншыя пакінутыя школьні будынкі.

Аляксандар ВЯРБІЦКІ

Чыжоўскія пажарнікі

Добраахвотная пажарная каманда ў Чыжах налічвае 45 дабравольцаў. Ва ўсёй Чыжоўскай гміне налічваецца 130 пажарнікаў, з ліку якіх 68 чалавек пе-расягнулі 50 год жыцця, а 20 знаходзяцца ўжо на пенсіі і ліцаца ганаровымі членамі пажарных каманд. Найлепшая сітуацыя наглядаецца ў Кленіках, дзе штогод у пажарную каманду прымаюць 4-5 юнакоў. Затое ў малых камандах, якія распараджаюцца толькі мотапомпай (вёскі Камень, Лянева, Мора, Шастакова, Збруч), няма набору з-за фізічнай нястачы людзей.

Чыжоўская каманда пажарнікаў дабравольцаў паўсталі ў 1948 годзе. З выпадку 50-годдзя атрымала яна сярэбрны медаль. Пяць гадоў таму была ўключана ў Краёвую сістemu вогнетушыцельнага выратавання. Цяпер, так як і ў пачатку дзеянісці, камандзе прыходзіцца змагацца з многімі проблемамі. Гісторию і сённяшні дзень чыжоўскіх пажарнікаў наблізілі мене Сяргей Насковіч — сакратар Гмінай управы Саюза добраахвотных пажарных каманд, Ян Янцэвіч — начальнік чыжоўскай каманды і Ян Ахрымюк — старшыня каманды і заадно шафёр пажарнай аўтамашыны.

Банк і штрафаванне

— Першай мотапомпай была нямецкая „Сілезія”, якую трымалі мы проста ў клуні, — расказвае Ян Ахрымюк. — Вазілі яе на фурманцы Рыгор Шукальскі і Ян Петрушук. Потым пажарнікі паставілі паветку і атрымалі з Бельска мотапомпу „Леаполію”. Аўтамашыну „Стар-20” атрымалі мы толькі ў 1959 г. і карысталіся ёю 10 гадоў. Паколькі не было гаража, прыдумалі паставіць яе ў складзе для ўгна-

тніяў былога калгаса. Склад занялі мы нелегальна. Самі разбілі сцяну, устаўлі дзвёры і ўсярэдзіну загналі машыну. Селькагаспадарчы банк з Бельска, які апекаваўся маёmacцю былых калгасаў, хацеў нас за гэта ашрафаваць.

Забралі будматэрыялы

— У 1965-1967 гг. будавалася пажарнае дэпо, — працягвае расказ Ян Ахрымюк. — Пажарнікі самі зрабілі 1 800 штук бетонных пустакоў, дакупілі „сіпарэксай”. Пасля будовы засталося яшчэ многа будматэрыялаў. Былі ахвотныя купіць іх ад нас, але мы думалі яшчэ нешта пабудаваць. Але не атрымалася, бо старшыня Грамадскай рады перадаў матэрыялы ў Курашава, для школы. На другі год падчас дажынак ён і дырэктар школы атрымалі медалі за тое, што танным коштам разбудавалі школу, а мы ў гэты час хадзілі па вёсках і збиралі па 2 злоты на электраўстаноўку.

Асноўнае аbstаліванне

Дэпо ў Чыжах, апрача двух гаражоў, змяшчае маладзёжную святліцу і прадуктовы магазін. Аднак пажарнікам не хапае адпаведнага аbstалівання.

— Распараджаемся толькі асноўным вогнетушыцельным аbstаліваннем, — гаворыць Сяргей Насковіч.

Злева: Ян Ахрымюк, Ян Янцэвіч і Сяргей Насковіч.

Пажарнікі згодна сцвярджаюць, што моцна падтрымоўвае іх Гмінная рада. Сам начальнік каманды з'яўляецца намеснікам старшыні Рады. Аднак гмінны бюджет невялікі і гміне не пад сілу вырашыць усе матэрыяльныя праблемы мясцовых пажарнікаў. Сёлета атрымалі яны 25,5 тыс. зл., з ліку якіх 14 тыс. прызначаецца на ўстанаўленне сістэмы радиёсувязі. У Гайнайскім павеце працујуць чатыры та-кія сістэмы.

Гмінны падлікі

У мінулым годзе пажарнікі 10 разоў выязджалі да пажараў, у тым ліку 7 разоў па-за тэрыторыю гміны. Тышлі яны клуні, гаспадарчыя будынкі, лясы і зборжжа на пні. Збераглі яны 300 гектараў зборжжа на полі сельгаскааператыва „Рольмак” з Макаўкі.

— За 41 год службы ўдзельнічаў я ў больш за 500 пажарных акцыях. У 1971 г. было так, што ў адзін дзень выязджалі мы аж чатыры разы, — успамінае шафёр.

Пажарнікі хвалююць недаверлівых адносін да іх з боку гмінных чыноўнікаў.

— Калі ўбачаць дакументы, якія састаўляюцца пасля вяртання з вогнетушыцельнай акцыі, адразу аспрэчваюць колькасць гадзін выезду. А колькасці выездаў і працягласці акцыі нельга запланаваць, нават гмінным чыноўнікам, — наракаюць мае суразмоўцы.

Міхал Мінцэвіч

Фота аўтара

Спусканне вадэра

З-пад вады вылазяць карчы, пні дрэў — сляды сяліб.

[1 ♂ працяг]

— Каб вы зімою прыехалі я б вам паказаў, як фіранкі ходзяць ад ветру, — гаворыць Уладзімір Саўко. А на яго ўжо ад парога крычыць жонка: — Ціха ты! Якраз табе заўсёды найбольш трэба! Хай іншыя наракаюць!

— Патрэбны мне быў гэты блёк, — махае рукою Ян Пакутнік. — Усю пенсію, чатырыста злотых, трэба на яго аддаць. У Луцэ за гэтыя гроши то я жыў бы як лорд.

— Ва ж добраахвотна перайшлі ў гэтыя блёкі. Ці не таму, што гарадскага жыцця захадзелася?

— Ага, так! Калі хто не пагаджаўся выбіраца з вёскі, то яшчэ ў суд у Бельск цягаль!

— Аплаты за гэтыя клеткі ўсё падымаюць і падымаюць! — кричыць бабуля з балкона на чацвертым паверсе. — Хутка не будзем мець чым за іх плаціць. То нас толькі ў гэтае возера заўсім!

Планы былі такія: вадасховішча ў вярхоўях Нарвы забяспечыць даліну ракі ад паводак і будзе рэгулярам вады ў змеліраваных ваколіцах Візны, стане месцам адпачынку шахцёраў і плавільшчыкаў з Сілезіі і дасць мясцовым жыхарам працу ў паслугах. Гідроэлектрастанцыя дасць сваю электраенергію. Будзе развівацца рыбагадоўля.

Але перш-наперш, меў гэта быць резервуар вады для Беластока, у якім хутка развівалася тэкстыльная прамысловасць. Каналам даўжынёй вясеннацца кілометраў і шырынёй два метры вада пераплыўала б у Супрасль: 17 мільёнаў кубаметраў у год на патрэбы Беластока і 20 мільёнаў на змеліраваныя ўгоддзі ў даліне Супраслі.

— Праект ніколі не быў ажыццёўлены, — кажа Лявон Хлябіч, кіраўнік службы эксплуатацыі вадасховішча, — у сувязі з падзеннем прамысловасці, Беласток патрабуе значна менш вады. А пра навадненне палёў няма што і гаварыць. Нікому яны ўжо непатрэбныя.

Адзіны здзейснены да канца праект — гэта электрастанцыя. Упушчаныя пад ваду два шведскія турбагенераторы, магутнасцю па 83,5 кіловата кожны, даюць у год 1 200 мегаватагадзін электрычнай энергіі. Хапае яе на абслугу вадасховішча і яшчэ 60-70% адводзіцца ў энергетычную сетку.

На новую эпоху Семяноўка аказала ся завялікай. Не хлынулі сюды згалацьелья чыстага паветра і адпачынку на ўлонні сакавітай прыроды жыхары за-

дымленай Сілезіі. Затое ў плыткай вадзе паявіліся смярдзючыя сіне-зялёныя водарасці. Сёлета, каб ачысціць возера, пачалі спускаць з яго ваду. Агульная плошча вадасховішча зменышыцца на адну трэць — з трох да дзвюх тысяч гектараў.

Уровень вады панізіца на падтапа метра. Каля запруды ў Бандарах розніца будзе мала прыкметнай. Але ў ваколіцы Цісоўкі, ці там дзе была Рудня, Гарбары, Бойтрыкі, вада зусім адступіцца. Ужо цяпер з-пад вады вылазяць карчы, пні дрэў — сляды сяліб. Ці трэба было іх нішчыць? Ці інвестыцыя не была памылкай?

— У нікім выпадку, — кажа Андрэй Філіновіч, кіраўнік рыбацкай гаспадаркі „Семяноўка”, — паглядзіце, што робіцца з іншымі вёскамі ў гэтым рэгіёне. І так абязлюдзелі. Сельская гаспадарка не дae ў наш час прыбытку, а тут зямля была слабая. Цяпер хоць рыба ёсць і людзі маюць дзе адпачыць. Другой такой вялікай вады ў нас жа няма.

— Галоўнай мэтай вадасховішча не была рыбагадоўля ці пабудова турыстычнага комплексу, — кажа Станіслаў Галубоўскі, ваяводскі гедэзіст у Беластоку, — а забеспячэнне вадой Беластока. І гэтае ролі яно ніколі не споўніла. Ці гэта была памылка? Я гэтага ўголос не скажу. Іншыя людзі пілнавалі і прымалі рашэнні. Не мне цяпер іх ацэньваць. Я мушу дбаць аб правільнай гаспадарцы ў вадасховішчы цяпер. А гэта, перш-наперш, ачыстка вады ад водарасцей, бо хаяць іх шкоднасць для чалавека і жывёл не даказана, то псуюць эстэтыку возера. Мусім памяняць таксама няправільную рыбную гаспадарку. У Семяноўцы тысяча тон рыбы, пераважна раслінаедных, а ў такой вадзе павінна быць больш драпежнікаў. Хочам адлавіць 500 тон карпа і яму падобных і ўпусціць 10 тон майявак шчупака.

— Семяноўка некалькі разоў здала экзамен у час веснавых растопай, — кажа Лявон Хлябіч. — Асабліва ў 1996 годзе, калі тут плыло 8 кубаметраў вады ў секунду. Мы яе затрымалі і, такім чынам, выратавалі ад паводкі ваколіцы Ломжы, Навагруду.

У меншым Семяноўскім возеры вада будзе мяняцца ў год 6-7 разоў, а не як цяпер 2-3. Дзякуючы гэтаму, лічаць навукоўцы, яна павінна самаачышчацца ад біялагічных забруджанняў. Але, ці так будзе?

Мікола ВАЎРАНЮК

Фота аўтара

Вяртанне да сваіх Станіслава Грынкевіча

Прыемай неспадзянкай было выданне Беларускім саюзам у РП увесень 1999 года кнігі „Вяртанне да сваіх”. Кнігу улажыў і прадмову напісаў Сяргей Чыгрын. Крыху расчараўала мяне прадмова, якая складаецца з публікаўных у 1992 годзе ў „Ніве” і ў „Голосе Радзімы” вестак пра Станіслава Грынкевіча, Францішка Грышкевіча і Уладыслава Казлоўскага. Шкада, што аўтар не папоўніў прадмову новымі весткамі, якія ўсё ж такі нешта ўносяць у біографіі ўспомненых дзеячаў, выхадцаў з Сакольшчыны. Сама я некалі пісала пра Казлоўшчыку ў „Ніве” і „Czasopisie”. На жаль, аўтар не піша адкуль узяў весткі пра ўспомненых дзеячаў, для якіх настай час вяртання на радзіму. Разумею папулярную форму выдання, але, калі ў біографіях забытых тут у нас, на Беласточчыне, (і Сакольшчыне) дзеячаў паяўлююцца недакладнасці, а тым больш няпраўда, здаецца мне, што ўсё ж такі, калі маєм вяртаць з забыцця наших герояў, трэба гэта рабіць па меры магчымасці згодна з праўдай. А пішучы пра такіх герояў варта разглянуцца за сям'ёй, знаёмымі, якія, мабыць, яшчэ жывуць на гэтым свете. Праўда, часта каштуе гэта шмат часу і не лёгка знайсці рассеяных па свете людзей. Пра Казлоўшчыку пісаць не буду, каб не павтарацца. Але некалькі паправак у біографію Станіслава Грынкевіча ўніясу.

Сям'я Грынкевіча: маці Магдалена, бацька Шымон, старэйшыні брат Францішак (кёэндз), сястра Юзэфа і Станіслаў.

у Познані, але зусім не па сямейных прычынах. Пра студыі С. Грынкевіча ўспамінаў Баляслав Грабінскі, які таксама штудзіраваў медыцыну і паходзіў з Урачыншчыны калі Дубровы. У эміграцыйнай „Мэдычнай Думцы” (1950 г., н-р 3) успамінаў ён Францішка і Станіслава Грынкевіча як „людзей глыбока думячых, замкнутых у сабе, схільных да містыцызму і філязофіі, з моцнай верай у сэнсе рэлігійным, затое з малым нахілам да таварыскага жыцця”. У Новым Двары, адкуль былі родам, сям'ю Грынкевіча называлі „поцемкамі” (мянушка людзей замкнутых у сябе). Далей Б. Грабінскі ўспамінаў, як жывучы разам у Вільні на Свята-Міхальскім завулку Станіслава, накрыўшыся посцілкою на галаву, вучыўся медыцыны і італьянскай мовы, калі яго сябры гулялі побач у карты і выпівали. С. Грынкевіч быў прыстойным кавалерам і вельмі падабаўся аднакурснікам, на якіх асабліва не звяртаў увагі. Вясной 1922 г. у адну з іх закахаўся яго сябра, надта зайдзросны. Каб пазбыцца канкурэнцыі, вырашыў застрэліць Станіслава Грынкевіча. На щасце кулі прайшлі над ляжачым на ложку сапернікам.

Матэрыялы пра Станіслава Грынкевіча збіраў Язэп Найдзюк, які ведаў яго добра з дзеянасці ў беларускім руху. Вёў ён карэспандэнцыю з сям'ёй Станіслава Грынкевіча. Але смерць Язэпа Найдзюка ў 1984 годзе не дазволіла давесці біографію да канца. У ягонай удавы Станіславы асталася цэлая папка матэрыялаў. На іх аснове удалося мне адшукаць дзеяць Станіслава Грынкевіча.

Як было да І сусветнай вайны траба паверніць успамінам Зоські Верас і сям'і.

Сын Станіслава Грынкевіча, Вітаўт, успамінае пра ўздел бацькі ў кіеўскай вайнай выправе ў 1920 г. Тады С. Грынкевіч, жаўнер польскага войска, пабачыў здзекі палякаў над украінцамі і ўпэўніўся канчатковая ў сваёй беларускасці.

У 1921 г. С. Грынкевіч паступіў на медыцынскі факультэт Віленскага ўніверсітэта, а не — як піша С. Чыгрын — у віленскі медыцынскі ўніверсітэт (с. 5).

Жыў у Вільні па вуліцы Палацкай 9/11, пра што сведчыць захаваная карэспандэнцыя да яго на гэты адрес сястры Юзі (14.02.1922 г.) і брата Францішка (5.12.1921 г.). Медыцыну закончыў

(працяг будзе)

Лена ГЛАГОЎСКАЯ

Новы Двор. Родны дом Станіслава Грынкевіча.

Літаратура-мастакая старонка

(483)

Міра ЛУКША

* * *

Ноч закалыхвае нас,
наймілейшых ёй
сёння, заўтра.
І Месяц спрыяе
нам сёння.
Пан Твардоўскі
з яго ўсміхаецца.

Калі памру,
папросіш,
каб прывёў мяне
ён на хвіліну назад —
разам яшчэ раз пасмемся
з выпадковасці
выпадкаў
у падкованых коней,
якія губяць падковы
на шчасце
невыпадковае.

Ці я конікам была
калісці
ў сне, ці наяве.
І ўсе падковы
аддала
жанчынам
з чорнымі вачымі

і пабегла
басанож
па сваё шчасце,
а яго ўжо былі разабралі
на мурагах
у трыйдзеятых царстве.

* * *

Ломяцца мае руکі.
Ці то ціжар завялікі,
як на жанчыну?
Я, здаецца,
хлопчыкам нарадзілася,
а вырасла, бач, якая.
Добра быш
жанчынай —
шікава. Пақутна.
Проста і звычайна.
А той хлопчык,
што ўва мне
не ўмёр,
усё на ручкі хоча.
А руکі ломяцца.

ЮРІЙ БАЕНА

* * *

Каса і камень
ганьба і этас
чырвоныя і белыя
ў адной карзіне
— разам

Пустое адкрытае акно
выламаныя дзвёры
лесвіца ўніз
няпэўны выход

Нямы зрок тубыльца
маскарад у газетах —

Цывілізацыя пераможцаў
лунае над светам

Міхась Андрасюк і Анатоль Брусеўч на „Бязмежжы”.

Зінаіда Дудзюк

Заклік

Шулякі над Радзімаю кружаць,
Рвуць збалелья грудзі яе.
І няма каму хеўру падужаць,
Бо разумных галоў не стае.
Бо адважныя ходзяць па морах
І штурмуюць вяршыні не тут,
Дзе пануе суцэльнае гора
І атрутныя словаў цвітуць.
Дзе прадажнасць з ліслівасцю разам
Расцякающа з краю ды ў край
І смярдзяць невыносна заразай,
Ладзяць пекла, а хлусяць, што рай.

Ваяры паспіваліся дома.
Хто з гарэлкі прапаў, хто з маны.
Дажываюць свой век падсвядома —
І ніякае ў сэрцы віны.

Беларускі, нібы амazonкам,
Нам пара за Радзіму паўстаць,
Каб ачысціць з хлуду старонку,
Зло з куткоў яе павымятаць.

Алесь Фліповіч

Не — вяртанне

Павернеш ключ — і раптам штось
агорне: ты стаіш на ганку —
ци толькі вышаў, ці прыйшоў
дамоў з хаўтур альбо з гулянкі,

паверне да дзвярэй спіной —
ты там чужы, да наваколля —
і там нічый, а каля ног
дарог, нібы вужакаў, кольцы,

і лепш зламаць, а не вымаць
той ключ, яшчэ й падперці дзвёры,
за імі прошласці няма,
а перед імі — праста вечнасць,

і лепш на дне кішэні боль
у жмені апантана сціснуць,
ніхто не прыйдзе за табой
сюды па слізкаму гасцінцу,

ніхто не возьме за руку,
і павадыр, і невідущы —
ты сам, ідзі ні з чым, пакуль
такі ж, як ты, цябе не ўпусціць.

Анатоль БРУСЕВІЧ

* * *

Запалі, мой сябар, цыгарэту.
Адгані самоту ад сябе.
Ну і што, што скончылася лета?
Але ж ты пакуль яшчэ жывеш!

Прагані няправільныя мэты.
Адыдзі далей ад цішыні.
Запалі, мой сябар, цыгарэту.
Сум спалі ў запалкавым агні.

Барыс РУСКО

Пахі

Толькі пахаў,
колькі і красак,
а можа больш —
калі б было менш,
завялі б кветкі.
Толькі пахаў,
колькі і музыкі,
а можа больш —
калі б было менш,
памерлі б птушкі.
Толькі пахаў,
колькі і словў,
а можа больш —
калі б было менш,
замоўклі б вершы.
Толькі пахаў,
колькі і зорак,
а можа больш —
калі б было менш,
Зямля ляжала б
на звалцы.

Марыя БАЗЫЛЮК

* * *

мелодыю
выигрываюць
цішы стрэлы
а я бачу цябе

у такт прыцішанай самбы
адводзіш восені блакіт
пакідаючи сухія слова

часам іграюць
у абрамленым маўчанні

* * *

я шукала цябе
у пустым
вагоне

ашклёнія вокны
як бальдахіны
іграли нязграбна
пустэльнью ціш

Міхась АНДРАСЮК

Зязюлі

А што зязюлі накуюць,
калі спытаем мы у іх,
як доўга у зямны мы пуць
будзем ісці ўдваіх?

Адкажуць, мо, што кожны шлях
недзе канчаецца і гіне,
а снежань ходзіць па слядах
і рассыпае іней...

А мо расстанне нам падкажуць,
падзеяў злых бясконцы шэраг?
І як тады балочы ціжар
данесці нам на другі бераг?

Вечер згусцеў, патух блакіт,
зязюлі прышласць адкавалі.
Маглі спытаць мы ўсё-такі, —
чамусыці не спыталі.

І ставім свечку на стале
ў залочанай пасудзе,
значыць, нам трэба йсці далей
і не пытаць, што будзе.

Бывала

Бывала так:
шукаючы бяссмерце,
гублялі розум, годнасць і сумленне,
ляцелі ў неба і вярталіся каменнем,
шукаючы бяссмерце.

Бывала так:
шукаючы свабоду
гублялі праўду, веру і дастатаک,
пісалі гімны сэрцам на кратах,
шукаючы свабоду.

Бывала так:
шукаючы кахранне
гублялі і бяссмерце, і свабоду.
Хіба ж таму бацькі людскага роду
аддалі вечнае жыццё
за прывід вечнага кахрання.

Барыс РУСКО

Неспадзяванасць

Плоскасць, як пергамент —
беззаганная.

І раптам
з-пад мільёна разоў
разъба.

Рой мух
ачышчае з забыцця
абымшэлія павекі.
Веек няма,
на дно юрской эры
злізлі буры.
У зренках кварт
ззяе крышталем —
крышыць прастору
да маіх вачэй.

Мікола КАНАНОВІЧ

Выйсце

...Выйсце ёсць з тупікоў,
але выйсця няма з лабірынтаў,
дзе адны тупікі...

A. АСТАШОНАК

Выйсця няма ў лабірынтах,
дзе адны тупікі...
У жытаях, ячмнях, у пшаніцах —
солі роднай зямлі —
сэнс спасцігаюць мільёны
і ў спадчыну дзесятам, як скарб,
пакідаюць сеяць загоны,
каб дух не ача.

Зорка

СТАРОНКА ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

„Кракадзіў”

24 сакавіка г.г. у Гайнаўскім белліцэ адбыўся Конкурс расказчыкаў. У ім прымала ўдзел мая малодшая сяброўка з гэтай жа самай вёскі, у якой я живу — Паўліна Пашко. Яна стала лаўрэаткай. І няма чаго здзіўляцца! Сама прыдумала цэлы тэкст і, каб было яшчэ цікавей, паўстаў ён познім вечарам перад конкурсам. Гэты тэкст пра маю малодшую сястру — а пра яе ёсьць што пісаць. Паўліна паказала дакладна яе харектар, абапіраючыся на сапраўдных здарэннях. Але каб ацаніць, сямі прачытайце (яна гэта напісала на мясцовай гаворцы):

„Ну, вы ведаецце, Ласінка гэта вёска не такая вялікая, але каб вы ведалі, што ў ёй робіцца! Аднак не бойцеся! Я вам усё раскажу. Бо знаеце, у нас не заўсёды было так весела, але калі толькі з'явілася яна, то смеху ў Ласінцы не бракавала. Яе звалі Марысі. І ўжо на першы дзень у школе (бо вы знаеце — яна была ў маім класе) яе назвалі *Кракадзіў*, але не таму, што яна такая страшная, толькі што заўсёды жартавала... Яна ж у адным месцы не патрапіць выседзец! Ужо на першым уроку паказала ўсім, што яна ўмее... Наставніца, ходзячы па зале, чытала нам казку. Ведаецце, байка не была вельмі цікавая, аднак каб падставіць наставніцы нагу?! Калі яна ўпала, то ў класе зрабілася ціха, таму, што ўсе баяліся смяяцца. Ну, я вам сказала, што было ціха, але сапраўды Марысі смяялася за ўсіх. Пэўна думаецце, што наставніца яе пакарала. Але дзе ж там! Новую вучаніцу?!

А яшчэ! У нас у класе то ўсе рабілі

Наталля Кос і Паўліна Пашко з Ласінкі, цяпер гімназісткі ў Нарве.

Фота Ганны КАНДРАЦЮК

хатнюю працу, але дзе ж яна зробіць! А каб вы ведалі, як апраўдвалася!

Наставніца кажа: „Дзе сыштаак?” А яна на гэта, што духі пакралі! Наставніца моцна здзівілася, але і хвальвалася. А цэлы клас меў з чаго смяяцца. І гэта не быў апошні раз, бо выдумак у яе было шмат.

Аднойчы ў школу прыехала на канькароліках. І ўсё было б добра, калі б не тое, што на ўроку матэматыкі наставніца паклікала яе да дошкі. І яна давай ехаць і крычаць па-беларуску:

„Хто хоча жыць, хай адбяжыць”! Аднак вазонікі ног не маюць... І Ма-

Польска-беларуская крыжаванка № 19

Запоўніце клеткі беларускім словамі. Адказы (з наклеенымі кантрольнымі талонамі) на працягу трох тыдняў дашліце ў „Зорку”. Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

Uwaga	▼		Mięso	▼	Flora
			Cielę		Jak
Kłosek			Cena	▼	▼
			Czoło	▶	
►		▼			
Duma	►				
Żaba					
►			Ar	►	

Адказ на крыжаванку № 15: Сыч, Лі, заклік, раса, парадак, Садам, падарак. Мыза, аса, час, рад, Канада, каліндар, Лі, мама, воклік.

Узнагароды, аўтаручкі, выйгралі: **Анджэліка Сельвясюк, Ева Казлоўская** з Бельска-Падляшскага, **Пятрусь Стэльмашук, Міхась Хмялеўскі, Міхась Альховік, Ева Сегень** з Беластока, **Сільвія Пятрышык, Лукаш Свентухоўскі, Міраслава Ахрыцюк** з Нарвы, **Кася Трашчотка** са Старога Беразова, **Ева Гіншт** з Гайнаўкі, **Павал Герасімюк** з Махнатаага. Віншуем!

Трэба было плаціць за навуку

Інтэрв’ю з 75-гадовым Яном ТРАФІМЮКОМ з Грабаўца.

- Добры дзень, дзядзька.
- Добры дзень, унучка.
- Я хацела б запытаць цябе пра твою школу. Пачну з таго, што запытаю цябе, дзе ты вучыўся?
- У Дубічах-Царкоўных.
- Ці ў цябе можна было не прыйсці ў школу?

— Так, але каралі нас за гэта. Часам бывала, што мая мама занясе торбачку яек і наставніца звольніць з урокаў.

— А колікі было ў цябе наставнікаў у школе і колікі класаў?

— Я меў толькі двух наставнікаў. Класаў было чатыры, але я хадзіў толькі да двух класаў, таму што дзялей трэба было плаціць гроши. А ў войску я давучаўся.

Гутарыла Бася ТРАФІМЮК

Гасціны камар

Жыў пад лісцікам камар,
Меў камарык самавар.
Запрашаў у гості ўсіх
Мушак і жучкоў малых.
Частваў гасцей гарбаткай
І малочнай шакаладкай.
Запрасіў ён Веранічку,
Даў чырвоную сунічку,
А яшчэ наліў гарбаткі.
Толькі плача Веранічка —
Не хапіла шакаладкі!
А камарык загудзеў
І ў Валожын паляцеў.
Там ён купіць шакаладку
І духмянную гарбатку.

Віктар ШНІП

рыся ўехала праста ў любімую кветку нашай настаўніцы. Колькі за гэта крыку было: „А чаму ты ў школу на роліках прыяджаеш?! Кожны вучань у ботах, толькі ты заўсёды інакш!” А яна на тое, што ботаў рана не знайшла... Ну, падумайце: у хадзе ботаў не знайсці! То „шахвараст”!

Цяпер у Ласінцы гавораць, што пані з-за яе пайшла на пенсію. І мы таксама думаем, бо яна ж не была старая...

Цяпер мы вучымся ў Нарве. Думалі, што яна крыху змянілася. Аднак не... Тут таксама броіць. На ўроку польскай мовы ўвесь час смяялася і перашкаджала. Наставнік моцна хваляваўся. Прыйказаў выняць люстэрку і смяяцца самой да сябе. Ён быў упэўнены, што яна гэтага не зробіць. Ну што ж, бедлага не ведаў яшчэ Марысі... Яна схавала ўсе кніжкі, дастала люстэрку і давай да сябе самой „рагатаць”. І так да канца ўрока... Ну і наставнік знерваваўся... У дзённік упісаў заувагу і прыйказаў не паяўляцца ў школе без бацькоў.

Я магла б аб ёй вам расказваць і расказваць, як то яна ў царкве свечнікі перакідвалі, з хаты ўцякала, на „вагары” хадзіла... Але ўжо хопіць гэтага, бо не паспею да свята.

Думаю, што яна ўжо не зменіцца, аднак гэта і добра. А вы, як думаеце?”

Так... І падумаць, што гэта ўсё (не — гэта толькі пачатак „усяго”) здарылася!

Неабходна адзначыць, што Паўліна з гэтых усіх здарэнняў склада аздін тэкст у аздін вечар! Аднак тэкст тэкстам, прачытаць яго можна абы-як, але каб Вы яшчэ пачулі, як яго гаворыць Паўліна! Проста цудоўна. Перадаю ёй найлепшыя пажаданні. Трэба сказаць, што яна вельмі таленавітая (не толькі ў пісанні і расказванні, але і ў тым як співае, да таго гумарыстка — у добрым гусце).

Як відаць — Ласінка гэта вёска артысты.

Патрыцыя Кос,
Гайнаўскі белліцэй

PS. Правы аўтара — агаворкавыя! Нельга карыстацца тэкстам без дазволу.

Марысі — гэта несапраўднае імя дзячынкі, але „Кракадзіў”... — можа быць!

Ганарыстая жабка

У адной невялічкай сажалцы жылі-былі жабкі. Ім вельмі падабалася іхнє жытло — колькі хочаш плёскайся ў вадзе, а надакучыць — схавайся ў ціне, у вадзяных водарасцях альбо пад лістком жоўтай лілеі, што расцвіталі тут кожнае лета. І яды хапала — вадзяных жучкоў, чарвячкоў, матылькоў, якія часта круціліся каля самай вады. Жабкам так весела і прыемна жылося, што кожны вечар наладжвалі яны канцэрты — высоўвалі з вады свае галоўкі з лупатымі вочкамі і спявалі на ўсё наваколле:

— Ква-а, ква-а!..

Аднойчы ў іх сажалку зайшоў чалавек у высокіх гумовых ботах, з сачком у руцэ. Зачэрпаў вады раз, зачэрпаў два, а за трэцім разам да яго ў сачок трапіла маладая зялённая жабка. Чалавек асцярожна выняў яе з сачка і пачаў паказваць другому чалавеку, які стаяў на беразе з вялікім апаратам на плячы. Паказваў і гаварыў:

— Перад вамі, дзецы, жабка. Бачыце, якая яна зялённая, гэта для таго, каб быць непрыкметнаю для ворагаў сярод зялёных водарасцяў. А якія доўгія ў яе заднія лапкі! Гэта, каб добра плаваць і спрытна скакаць. А шырокі ў яе рот — каб лаўчэй лавіць казюрак сабе на яду, лупатыя вочы — каб можна было высунуць іх з вады і пазіраць — што робіцца навокал... Вясною жабкі адкладваюць ікру, як рыбкі, а з тых ікрынак вырастаюць галавасці — з вялікімі галовамі і празрыстымі хвосцікамі. Мы вам і галавасцікай пакажам. Спачатку наша жабка моцна спaloхалася, яна не прывыкла да вялікіх і гарачых чалавечых рук, сама ж яна заўсёды халодная. „Ну, ўсё, зараз мне канец”, — падумала жабка і пачала тузацца, дрыгаць нагамі, каб вырвацца, скакнуць назад у сваю сажалку, якая падалася ёй цяпер праста казачным раен. Але хутка яна адчула, што рукі, якія трymалі яе, мяккія, далікатныя, не робяць ёй ніякай шкоды і супакоілася, прыціхла, пачала слухаць, што чалавек гаварыў далей.

— Гэтую жабку, дзецы, вы цяпер бачыце на экране тэлевізара, іх ўсё менш і менш у нашых вадаёмах, бо вада ў іх часта забруджаная. І вы, дзецы, калі будзеце гуляць каля сажалак, то не кідайце ў ваду ніякага бруду, бляшанак з-пад кансерваў, бо жабкі любяць чысціню і ў бруднай вадзе могуць загінуць.

І тут наша жабка зразумела — гэта ж яе паказваюць па тэлевізары, яе

ўбачыць цэлы свет і, мусібыць, не здарма злавілі ў сачок манавіта яе, мусібыць, яна незвычайная, вельмі прыгожая, падобная на артыстку!..

І жаба яшчэ мацней выступіла свае вочки і сама ўжо паварочвалася то адным, то другім бокам, каб на экране тэлевізара яе хараство было відаць з усіх бакоў.

А чалавек яшчэ крышку патрымаў жабку ў руках, потым асцярожна, далікатна пусціў назад у ваду.

— Ква, ква, ква, што гэта было, мы тут так хваляваліся, думалі, ты ўжо загінула, не вернешся ў нашу сажалку, мы так за цябе баяліся, — наперабой заквакалі жабкі, якія, зашыўшыся ў зялённую ціну і калоцячыся ад страху, спадцішка назіралі за тым чалавекам і жабкаю. Яны не ведалі, што чалавек той быў натуралист — прыродазнаўца — ён рыхтаваў перадачу для дзяцей па тэлевізары пра жабак і яму было ўсё роўна, якую жабку злавіць. А наша жабка зразумела ўсё іначай.

— Ква, — сказала яна сяброўкам. — Не было чаго хвалявацца. Мяне праста паказвалі па тэлевізары... Як артыстка... Ды я цяпер і ёсць артыстка, мяне ўбачыць цэлы свет!

— Ква! — ахнулі жабкі. — Вось як табе пашанцавала! Гэта ж падумаць толькі — цябе пакажуць па тэлевізары!

— І нічога не пашанцавала, тэлевіzar ведаў, каго выбіраць. Выбралі мяне, бо я самая прыгожая і самая разумная! Каб вы толькі чулі, як пра мяне расказвалі і як мяне хвалілі!

Тут жабкі прыціхлі. Хто яго ведае, можа, і праўда яна самая прыгожая і самая разумная, яны ўсё гэта раней не зауважылі, думалі, яна такая, як усе.

А наша зялённая жабка з таго часу вельмі заганарылася. Яна ўжо не квакала разам са сваімі сяброўкамі, не хавалася ў ціне ці ў водарасцях ад ворагаў. Жабка адплыла ўбок і квакала адна, каб зварнуць на сябе ўвагу, каб пачуў і зноў убачыў яе чалавек у гумавых ботах, з сачком і зноў паказваў па тэлевізары. Яна так захапілася любаваннем сабою і тым чаканнем, што зусім страціла пільнасць.

А па беразе сажалкі хадзіў тым часам бацян. Убачыў жабку, якая сядзела асобна ад сваіх сябровак ды квакала на цэлы свет, падышоў да яе, схапіў у сваю дзюбу і праглынуў.

Так і скончылася жыццё ганарыстай жабкі.

Лідзія АРАБЕЙ

Мае Чыжыкі

Раскажу вам пра тое, як паўсталі мая вёска — Чыжыкі.

Даўно таму ўзнікла спрэчка паміж сялянамі вёскі Чыжыкі. Некаторыя з іх адышлі са сваёй роднай вёскі. Яны ішлі на поўнач. Спыніліся ў пушчы, якую пазней выкарчавалі. Праз многія гады паўсталі тут селішча, якое ад Чыжкоў назвалі — Чыжыкамі. Калісь было тут звыш 160 двароў. Захаваліся некаторыя помнікі дойлідства, як драўляны млын і капліца.

Я чуў яшчэ адну гісторыю вёскі Чыжыкі. Даўно таму на селішча, якое жыло шчасліва напалі бандыты. Яны былі вельмі жорсткія ды палілі ўсё, што змаглі. Толькі Бог мог памагчы людзям. Калі ўжо не было надзеі на выратаванне — зляцеліся птушкі чыжыкі. Яны прагналі бандытаў. Тады людзі назвалі сваю вёску ад птушак — Чыжыкамі.

Цяпер гэтая вёска малая, але вельмі прыгожая. Я вельмі шчаслівы, што тут жыву.

Дарак Ляўчук

Гуляюць у лялечны тэатр

Апякунка Вольга Андраюк і маладыя акцёры спектакля „Кот Мурлыковіч”: Барбара Ка-ліноўская (Ліса і Расказчык), Крысціян Мянюк (Заяц), Рафал Мянюк (Кот), Яраслаў Семянюк (Мядзведзь), Барбара Гарлоўская (Воўк), Дыяна Мікалаюк (Дзік), Марцін Іванюк (Хатка).

Выступленні маладых акцёраў у лялечных спектаклях, якія адбыліся 1 красавіка 2000 года ў Гайнавіцкім доме культуры, вельмі спадабаліся дзеткам і іх бацькам. Прадстаўленні арганізаваны былі, перад усім, для сем'яў юных акцёраў, якія з'яўляюцца вучнямі гайнавіцкіх падставовых школ. Залу запоўнілі таксама іх сябры і іншыя прыхільнікі лялечнага тэатра.

Акцёры з дома культуры паказалі чатыры спектаклі, сярод якіх адзін — „Кот Мурлыковіч” — ставіўся на беларускай мове. Апрацавала яго Вольга Андраюк на аснове беларускай народнай казкі „Як кот звяроў напалохаў”. Гледачам спадабаліся прыгожыя лясныя звяры і кот, выкананыя самімі вучнямі. Публіку зацікавіў таксама змест казкі пра хітрую лісу, якая катом напалохаала лясных звяроў. Гарачае апладзіраванне паказвала, што ігра акцёраў беларускага спектакля спадабалася дзецям.

У Гайнавіцкім доме культуры чатыры групы вучняў займаюцца ў лялечных тэатрах. Усімі дзецямі апякунка Вольга Андраюк, якая раней працавала настаўніцай беларускай мовы. Адна група выступае з беларускімі пастаноўкамі паводле народных казак. У мінулым годзе акцёры Гайнавіцкага дома культуры на Аглідзе беларускіх тэатраў у Кляшчэлях паказалі прадстаўленне „Ва-

лова хатка” і за сваё выступленне атрымалі спецыяльную ўзнагароду. Два гады таму са спектаклем „Пшанічны каласок” выступалі ў Ласінцы, Чыжах, Навасадах і перад гайнавіцкай публікай. Сваёй ігрой у час гайнавіцкага спектакля вылучалася Барбара Каліноўская (Расказчык і Ліса), якая ў мінулагоднім аглядзе тэатраў у Кляшчэлях атрымала ўзнагароду за найлепшую ролю, а раней заняла I месца ў дэкламатарскім конкурсе „Роднае слова”.

Вучні сустракаюцца два разы ў тыдзень па дзве гадзіны. Многа часу займае ім выкананне лялек. Найбольш працы маюць дзецы прад самай прэм’ерай. Спачатку вучні выступаюць перад сваімі сем’ямі, а пасля паглядзяць на лялечны спектакль запрашаюць гайнавіцкіх дашкольнікаў і маладых вучняў, або самі едуць з пастаноўкай у навакольныя вёскі. У канцы школьнага года вучні атрымліваюць дыпломы, а працайднікі дома культуры запрашаюць іх на гульні і пачастунак ля вогнішча.

Маладыя акцёры любяць займацца ў тэатральным гуртку. У групе, якая выступае з беларускімі пастаноўкамі найбольш вучняў пятых класаў Падставовых школ н-р 6 і н-р 2.

Аляксей МАРОЗ
Фота аўтара

Фота Ганны КАНДРАЦЮК

Косаўскі крызіс у вачах сербаў

Мілаш Лукавіч ахвотна падпісаў сваю кніжку.

Вечар 31 сакавіка г.г. у Цэнтры праваслаўнай культуры ў Беластоку быў прысвечаны прамоцыі кніжкі сербска-га аўтара Мілаша Лукавіча „Косаўскі крызіс у вачах сербаў”, выдадзенай на польскай мове ў Бялградзе.

Вядома, галоўным героям вечара быў аўтар, які ў 1987-1989 гадах працаваў лекцарам сербахарвацкай мовы ў Ягелонскім універсітэце ў Кракаве. Косава — старая рана, якая цягнеца дзесяткі, сотні гадоў, сказаў ён прысутнім, але польскае грамадства мае даволі імглістое ўзяленне пра Балканы. Цяжка яму зразумець нацыянальныя праблемы бытой Югаславіі. Калі Югаслаўская рэспубліка распалася ў 1991 годзе, кожная этнічная група, якая пражывала ў яе межах, запатра-

бавала ўласнай дзяржавы. Справа была тым больш складанай, што Югаславія атрымала ў спадчыне з ранейшых стагодзіё мешаны этнічны склад.

Польскае грамадства, як сцвердзіў Мілаш Лукавіч, не можа быць неаб'ектыўным, а тым больш абыякавым у адносінах да сербаў (хаця некаторым у Польшчы здаецца, што яны цяпер пад парасонам НАТА, якое павінна „тримаць жалезны кулак пад носам патэнцыяльна агресіўных расіян”). Но вось вайна прыйшла ў Сярэднюю Еўропу! Праўда, з Варшавы да Прышчыны, сталіцы Косава, далекавата — 1 500 кіламетраў, але бомбы траплялі і ў гарады ўздоўж югаслаўска-венгерскай граніцы, а гэта ўжо толькі 500 кіламетраў ад Польшчы.

Аўтар кніжкі „Косаўскі крызіс у вачах сербаў” імкненца дапамагчы палякам зразумець сутнасць косаўскага крызісу і ўсіх наступстваў вырашэння яго ваеннымі метадамі, але перш за ён хоча паказаць, як выглядае косаўскі крызіс з пункту гледжання сербаў.

Першай і сапраўднай прычынай „гуманітарных бамбардзіровак”, сцвярджае аўтар, з'яўляецца тое, што Сербія і палітычныя кіраўнікі Югаславіі афіцыйна адкінулі запрапанаванае ім „пагадненне” аб статусе Косава, якое давала б магчымасць на размяшчэнне вялікай колькасці войскаў НАТА ў Косаве і іх свабоднае перамышчэнне па цэлай тэрыторыі Федэратыўнай Рэспублікі Югаславіі. Гэта галоўная прычына паветраных атак НАТА на Сербію засталася як бы незаўважанай сусветным грамадствам, у вачах якога найбольшыя тэлевізійныя агенцтвы свету ўмацнілі перакананне, што бамбардзіроўкі Югаславіі гэта заслужаная кара за няшчасце людзей, якія вымушаны былі ўцякаць са сваіх хат у выніку этнічных чыстак, якія быццам праводзяць сербы.

Мілаш Лукавіч імкненца давесці да свядомасці палякаў, што погляд на Косава як на бедную краіну з'яўляецца толькі паўпраудай. Гэта раён, багаты мінеральнымі рэсурсамі. Тут знаходзіцца найбольшая ў Еўропе шахта цынку і волава, знайдзены ў Косаве таксама золата, серабро, бром, нікель, малібден, вольфрам, уран. Тут і найбольшыя ў Югаславіі залежы каменнага вугалю. Чуваць пра вялікую колькасць нафты, пра якую, бадай, больш ведаюць загранічныя фірмы, што маюць суперсучаснае абсталяванне для доследаў натураных багаццяў.

Апрача таго, гаворыць аўтар, Косава з'яўляецца важным стратэгічным абшарам цэнтральных Балкан. Эвентуальная страта тэрыторыі Косава абзначала б для Федэратыўнай Рэспублікі Югаславіі вялікія геастратэгічныя праблемы і паставіла б пад пагрозу Сербію ў яе цэнтральнай, усходняй і заходняй частках.

Косава з'яўляецца таксама найважнейшым звязком ісламізацыі Балкан, і Турцыя ізноў пачынае адыхіраваць ролю важнага асяродка на шырокім аб-

шары вакол Каспійскага мора, Чорнага мора, Блізага Усходу і Балканскага паўвострава.

НАТА мела сачыць за спакоем у Ко-саве, абараняць яго жыхароў. Факты гэтага, на жаль, не пацвярджаюць. Затое цяпер, калі там стаяць шматлікія міжнародныя вайсковыя сілы, становіцца ясным, што Косава апынулася ў цэнтры глобальных інтарэсаў Захаду, а толькі Югаславія знаходзілася да гэтай пары па-за сферай яго ўплываў. Нельга сумнявацца, сцвярджае Мілаш Лукавіч, што перш за ёсё ЗША зацікаўлены кантролем „балканскага калідора” ў напрамку Блізага Усходу і басейна Каспійскага мора, гэта значыць, рэгіёнаў, багатых нафтай. Нядоўна амерыканцы падпісалі з Азербайджанам вельмі карысную домову ў сувязі з эксплуатацыяй каспійскай нафты. Вялікая амерыканская кампанія „Big Oil” запрапанавала, каб балканскі нафтаправод ішоў менавіта праз Косава.

Пра ўсе гэтыя, не ўсім вядомыя, факты можна было даведацца на вечары ў Цэнтры праваслаўнай культуры, а таксама прачытаць у прамаванай кніжцы, якую тут жа можна было купіць. Аўтар ахвотна падпісаў яе жадаючым, бо бачыў з іх боку зразуменне і маральную падтрымку. А сабралася больш 120 чалавек. Присутнічалі таксама саветнік пасольства Югаславіі Міларад Шчэпанович і сербскі паэт Владан Стамянковіч.

Дэмантравалася таксама фотавыстаўка „Трагедыя Сербіі”, паказваючая вынікі „мілітарнага гуманізму”. У сваёй кніжцы „Косаўскі крызіс у вачах сербаў” Мілаш Лукавіч прыводзіц цытату з кніжкі Ноама Хомскага „Новы мілітарны гуманізм — лекцыі Косава”: „Сербія да гэтай пары была вялікай праблемай і перашкодай у стараннях Вашынгтона запанаваць над Еўропай. Да часу, калі Сербія не будзе ў сферы інтарэсаў ЗША, трэба яе караць, каб яна стала прыкладам для іншых, якім прыйшлі б у галаву падобныя паводзіны. Крызіс у Косаве ў 1998 годзе стварыў народу, каб гэта зрабіць, і можна з вялікай дозай верагоднасці меркаваць, што гэты працэс будзе прадаўжацца да таго часу, пакуль Сербія не падпарадкующа ѿне не паддасца, так, як гэта было ў выпадку Кубы ці іншых непаслухмиях”.

Ада Чачуга
Фота аўтара

Прынараўчанская краявіды

Рэгіональны цэнтр творчай інтэграцыі арганізаваў у школьнай галерэі гайнаўскага белліцэя фотавыстаўку Яна Целушэцкага „Калі Нараўкі”, якій адкрыццё адбылося ў палове красавіка 2000 года. На выстаўцы можна ўбачыць прынараўчанская краявіды, сфатаграфаваныя аўтарам у розныя поры года каля Белавежы, Нараўкі і Старога Ляўкова.

Ян Целушэцкі пачаў фатаграфаваць ужо ад сёмага класа падставовай школы, калі за правільна адгаданую крыжаванку атрымаў ад „Зоркі” фотаапарат „Друг”. Рабіў тады здымкі над рэкамі Нараўкай і Баброўкай, якія перад меліярацыяй былі намнога большымі і прыгажэйшымі. Бабры і меліярацыя зрабілі сваё. Рэкі памялелі, пралалі вялікія дрэвы і толькі кусты напамінаюць мінулае. Многа фатаграфій зрабіў Ян Целушэцкі ў другой палове шасцідзесятых гадоў, калі працаваў настаўні-

кам у Падставовай школе ў Старым Ляўкове. Купіў тады фотаапарат „Старт”, сам прайяўляў плёнкі і выконваў чорна-белыя здымкі, якія публікаваліся ў „Ніве” і „Беларускім календары”. Працуячы з 1970 па 1981 год журналістам „Нівы” фатаграфаваў многія беларускія мерапрыемствы, увекавечваў найлепшыя земляробаў, перадавых работнікаў сельскагаспадарчых кааператываў і гарадскіх прадпрыемстваў.

Цешуся кожнай фатаграфіяй. Зраз фатаграфую вясковых людзей у час сельскагаспадарчых прац і краявіды, якія хутка мянюцца. Гінучы каля нашых вёсак дрэвы і межы паміж прыватнымі участкамі, а пейзаж становіцца аднародным, — кажа аўтар, зараз журналист „Газеты Всеслуччнай”. — Шкадую, што мала захаваў старых фатаграфій, але засталіся яшчэ публікацыі ў газетах.

Аляксей Мароз
Фота аўтара

Ян Целушэцкі каля сваіх фатаграфій у белліцэ.

Мікалай Патэюк з Белавежы — вядомы ў сваім асяроддзі перш за ёсё як эккурсавод і літаратар. Нядоўна „Ніва” пісала пра яго дзве новыя кніжкі — зборнікі казак і турыстычных успамінаў. Прайшоў кароткі час і сп. Мікалай выдаў цэлую серию казак — беларускіх, украінскіх і нямецкіх. Паасоўныя кніжачкі выйшлі невялікімі тыражамі. Усе яны на польскай мове.

Нас найбольш зацікавіць зборнік „Baśnie białoruskie” з 9 казак. Яны ўсе арыгінальныя, звязаныя з Белавежскай пушчай і наваколлем. У першай казцы дзяўчынка з Пружанаў, якой мама з хорам „Вербніца” пaeхала на „Ноч Купалы” у Белавежу, у сне пераносіцца на планету Марс. Там яна спявае марсіянам беларускія песні і шукае марсіянскую папараць-кветку. У „Планце сноў” пераносімся аж у дваццаць пятае стагоддзе. Беларускі касманаут вырушае ў касмічную прастору ў пошуках дзяўчыны, якая яму прыснілася. І знаходзіць яе, а ў шлюбнае падарожжа маладая пара выбралася ў Белавежскую пушчу, дзе іншапланеянка захапляеца багаццем і прыгажосцю прыроды. У наступнай казцы можам прасачыць

за прыгодамі чарадзейскіх акуляраў, украдзеных сарокай знахарцы з пушчы. У „Залатай пушчы” звяры апавяданы дзесяцям, як яны рыхтуюцца да зімы, а ў казцы „Ці я прыгожая?” белавежская беларусачка шукае пацвярджэння сваёй прыгажосці ў розных звяроў.

Найбольш сумнай казакай у зборніку здаецца быць тая, якая гаворыць аб людзях з чарнобыльскай зоны, якія дзеля зберажэння свайго жыцця перамяняюцца ў бярозы. У „Пачатку і канцы” ў сваю чаргу адзін астроном пазнае ў Белавежскай пушчы, па садзеяні ма-ленъкай чарадзейкі, тайны свету, а ў „Д’ябле і беларусах” растлумачвавецца прычына недаразумення паміж беларусамі і ўкраінцамі. Апошняя казка прысвечана дзяўчынке, якая задумоўваецца над сваёй нацыянальнай тоеснасцю.

Ва ўсіх сваіх творах М. Патэюк паказвае вялікую прывязанасць да роднай зямлі, да прыроды Белавежскай пушчы. Свет яго казак перапоўнены дабратой, надзеяй і людской прыгажосцю. У іх адчуваецца беларуская душа аўтара.

Пётр Байко

Па слядах мінулага

Граева

Пасля спынення войнаў з Літвою мазавецкія князі нанава пачалі каланізацію землі ўсходняга Мазоўша. Засяленне зямель вакол сённяшнягі горада Граева пачалося толькі пасля 1425 года. Каланізацыя перасоўвалася ўздоўж ракі Бобры і дарогі з Візны ў напрамку Каменнага Брода на рацэ Лэнк. Ужо ў 1426 годзе існавала тут княжацкая вёска Грэйвы (сёння Граева). Яе войт Богош з Лехаўстока ў 1438 годзе заснаваў вёску Богушы.

Геаграфічнае распалажэнне Граева пасадзейнічала развіццю гэтага населенага пункта. Тут крыжаваліся дарогі з Мазоўша ў Літву і з Падляшша ў Прусію. У 1873 годзе была пракладзена чыгунка з Брэста цераз Беласток ва Усходнюю Прусію са станцыяй у Граеве. Паскоранае развіццё Граева пачалося ў II палове XIX стагоддзя. Пасля збудавання чыгункі і адкрыцця ў Граеве чыгуначнай і паштоўка-тэлеграфнай станцыі ды мытні ў Богушах колькасць дамоў у горадзе падвоілася. Паралельна з развіццём горада пачалося сакральнае будаўніцтва. У той час узведзены былі каталіцкі касцёл, праваслаўная царква і евангеліцкі дом малітвы.

У Граеве стаялі два расійскія кавалерыйскія палкі і 8-я пагранічнае брыгада. Царкву св. Марыі Магдаліны па-

будавалі ў „агародзе Касцюшкі”. Быў гэта мураваны храм з дзвумя купаламі. 22 кастрычніка 1878 г. новазбудаваную царкву пасвяціў епіскап Варшаўскі Ляонцій. Работнік граеўскай мытні Аляксандр Паўль на свае сродкі пабудаваў старожоўку, абрарадзіў сад, у якім стаяла царква, а ад фронту паставіў мураваны паркан з уваходнай брамай. У склад прыхода ўключаны быў яшчэ пасёлак Шчучын.

Уладальнік граеўскага маёнтка Восіп Ягельскі перадаў 1,5 дзесяціны зямлі на патрэбы праваслаўнага могільніка. У 1893 г. на могільніку паставілі драўляную капліцу і старожоўку. У гэтым жа годзе праводзіўся рамонт царквы.

Праваслаўныя складалі 5% ад агульнага ліку насельніцтва Граева, а ў 1906 годзе гэты паказчык вырас да 11%. У 1897 годзе ў Граеве пражывала 7 651 чалавек (у 219 дамах). Лік жыхароў горада хутка павялічваўся і ў 1910 годзе склаў амаль 9 тысяч.

У 1893-1894 гадах на прадмесці Граева паставлена была драўляная царкоўна-прыходская школа. У 1894/95 навучальным годзе вучылася ў ёй 45 асоб. Аднакласная школа, паводле апісання ад 1910 года, размяшчалася ва ўласным будынку, крытым гонтам, на пляцы плошчаю ў 729 квадратных сажняў. У школе вучылася тады 15 хлоп-

Інтэр'ер і агульны від царквы ў Граеве.

цаў і 36 дзяўчын. Дырэкторам школы быў а. Аляксей Мінакоў, а настаўніцай у ёй працавала Елізавета Лучкіна.

Апрача прыходской царквы ў Граеве існавалі гарнізонная царква 4 Драгонскага Екацярынскага палка і царква Данскага казацкага палка ў Шчучыне. Паводле „Кліравай ведамасці”, у 1913 годзе Граеўскі прыход налічваў 963 мужчыны і 275 жанчын, пражыва-

ючых у 240 дамах. У склад прыхода ўваходзілі праваслаўныя жыхары Шчучынскага павета і салдаты мясцовай пагранічнай брыгады.

Пасля I сусветнай вайны праваслаўны прыход у Граеве быў ліквідаваны, а царква — разабрана. На могільніку ўжо пасля II сусветнай вайны быў разбіты пляц для дзіцячых гульняў.

(агс)

У Свята-Пакроўскай царкве горада Іванава заміраточыла ікона Божай Маці

У Свята-Пакроўскай царкве горада Іванава (Брэсцкая вобласць) заміраточыла ікона Божай Маці. Як сцвярдждае адзін са сведкаў незвычайнай з'язви Валеры Кухарчук, адбылося тое ў нядзельлю ў час багаслужбы ў храме. Раптам хтосьці з прыходжан абвясціў пра ўбачанае. Усе прысутныя здолелі пераканацца ў тым, што кропелькі выдзяляліся з Ліку Багародзіцы над левым брывом, з кутка вуснаў і са шчакі справа, з рук на ablічы Боганемаўляці. Міра выдзялялася таксама з металічнай аправы, у якой была ікона.

Факт міратачэння сцвердзіла камісія ў складзе епіскапа Пінскага і Лунінецкага Стэфана, сакратара епархіяльнага ўпраўлення айца Міхаіла і іншых прадстаўнікоў духавенства, якія пры-

язджалі ў Іванава. На думку настаяцеля Свята-Пакроўскай царквы айца Генадзія, міратачэнне — гэта добры знак.

Зараз кожную сераду раніцай у гонар іконы ў храме ладзіцца адмысловая служба. Людзі ідуць у храм, каб прыкласці да Багародзіцы. Узрост напісанай на дрэве іконы невядомы — яна ніколі не была на рэстаўрацыі. У храм ікона была перададзена пасля II сусветнай вайны мясцовым жыхарамі, якія здолелі захаваць яе ў час ліхападзеяцца. Сама ж царква пабудавана ў пачатку XX стагоддзя і з'яўляецца помнікам архітэктуры рэтраспектыўна-рускага стылю.

(паводле Валянціны Казловіч,
газета „Народная Воля”
№ 233, 16.12.1999 г.)

Хоры Свята-Троіцкага сабора

Гайнаўка стала адукатыйным цэнтрам псаломніцтва і месцам, якое прыцягвае найлепшыя калектывы царкоўнай музыкі з Польшчы і ўсіго свету.

— Стараюся, каб у саборы таксама былі добрыя хоры, — кажа настаяцель парафіі Свята-Троіцкага сабора, мітрафорны пратаіерэй Міхail Негярэвіч, які сам семнаццаць гадоў кіраваў царкоўным хорам. — У час першай нядзельнай Літургіі спявавае маладзёжны хор і памагае яму дзіцячы, а ў час другой Літургіі спявавае хор дарослых.

Першы маладзёжны хор пачалі арганізація ў пачатку восьмідзесятых гадоў айцец Аляксандар Канаховіч і дыякан Мікалай Беламызы, а пасля вялія яго Дзмітры Ціханюк і Анна Сідарук. Ужо з восьмідзесятых гадоў спявавае ў ім калі пяцідзесяці асоб. Калі хорам кіраваў Дзмітры Ціханюк, пачаў прымаць на спеўкі наймалодшых вучняў, стварыў асобную дзіцячую групу. Дзеци з того часу пачалі вучыцца спяванню па нотах і рыхтаваніцца да спеву ў час багаслужэння, што пасля выдатна павысіла ўзровень маладзёжнага хору. Зараз, пачынаючы ўжо з першых класаў падставовой школы, ахвотныя прыходзяць на царкоўныя спеўкі, а ў час Лі-

тургіі замяшчаюць моладзь, спявачы некаторыя фрагменты багаслужэння. Дзіцячым хорам, да якога належыць цяпер каля дзвеццаці дзетак, апякуецца матушка Моніка Ляўчук. Раней працавалі з ім Ірына Лукашук і Альжбета Сідарук.

Многа моладзі спявавае ў час усяночных і вячэрніх багаслужэнняў. Выступаюць таксама ў час розных мерапрыемстваў, арганізаваных брацтвамі. Каля дзесяці гадоў прымаюць удзел у Міжнародным фестывалі царкоўнай музыкі ў Гайнаўцы. У маладзёжным хоры спяваваюць вучні сёмых і восьмых класаў падставовых школ, але найбольшую яго частку састаўляюць вучні сярэдніх школ. У час вялікіх святаў прыязджаюць таксама студэнты, якія раней спявалі ў хоры. Сённяшні дырыжор Марк Мацюка, які кіруе хорам ужо чацвёрты год, адзначае, што вучні ахвотна прыходзяць на рэпетыцыі, а ў час нядзельнай Літургіі нават малавата месца для ўсёй моладзі на ўзвышшэнні для хору. У хор прымаюцца ўсё вучні, якія хочаць славіць Бога. Кіраўнік Марк Мацюка ўспамінае, што гайнаўскі маладзёжны хор выхаваў многіх будучых свяшчэннікаў і матушак. Амаль палову

Маладзёжны хор Свята-Троіцкага сабора з дырыжорам Маркам Мацюком.

хору састаўляюць гайнаўскія белліцэсты. Некаторыя з іх спяваваюць у беларускіх калектывах.

Царкоўны хор дарослых яшчэ ў шасцідзесятых гадоў пачаў арганізація айцец Ляонцій Тафілюк. Вядомасць набыў пры сённяшнім настаяцель, айцу Міхailу Негярэвічу, які кіраваў ім ад 1978 да 1995 года. На Фестывалі царкоўнай музыкі гайнаўскі хор дарослых два разы зімай першыя месцы. За гэты час коль-

касць удзельнікаў хору пабольшала ў трох разах і выдатна павысілася ўзровень спеву. Харысты выязджалі ў Італію, Фінляндью, Расію і Чэхаславакію. Ад пяці гадоў хорам кіруе Міраслава Дземянюк, ранейшая харыстка. Хор дарослых спявавае ў час галоўнай Літургіі, якую ўзначальвае епіскап Гайнаўскі Міран і ў час спатканняў, на якія прыязджаюць высокія гості.

Аляксей МАРОЗ

Су́жыци ё ў міну́ты і цяне́р

На старонках „Нівы” час ад часу паяўляючыя весткі аб адмоўным стаўлені палякаў да беларусаў і іншых праваслаўных народаў. Праведзенае нядайна апытаць паказала, што палякі найбольш любяць амерыканцаў, французаў і італьянцаў, а не пераносяць цыганоў, румынаў, украінцаў, расіян, яўрэяў і беларусаў. Польскі друк настроі лехітаў тлумачыць звычайна „спадчынай забораў”. Аднак гістарычныя падзеі ўсяго не тлумачаць. Гэта ж не беларусы ці украінцы валодалі польскімі землямі і прыгніталі палякаў. Наадварот, палякі стагоддзямі прыгніталі беларусаў і украінцаў, праследавалі іх праваслаўную веру і абычаі. Бачым таксама варожасць да румынаў, чэхаў, сербаў і балгараў, да ўсіх праваслаўных народаў.

Але ў гісторыі былі перыяды, калі продкі цяперашніх палякаў адчувалі сябе блізкімі членамі сям’і славянскіх народаў. Можна прыкметніць гэта па сямейных сувязях першых польскіх каралёў і князёў. Дык вось: дачка польская каралія Баляслава Храбрага (992-1025), імя якой гісторыя не запісала, была замужам за рускім князем Святаполкам. Рускія князёўны былі жонкамі наступных польскіх каралёў і князёў: Казіміра Абнавіцеля (1034-1058) — Дабранега, Баляслава Смелага (1058-1080) — Віслава, Баляслава Крыявустага (1102-1138) — Збіслава, Мечыслава Старога (1183-1202) — Еўдакія, Казіміра Справядлівага (1177-1194) — Галена, Лешка Чорнага (1279-1288) — Грыфіна; Вацлаў II (1300-1305) быў сынам чэшскага каралія Атакара і ягонай рускай жонкі, князёўны галіцкай Кунягунды. Гэтыя сувязі сведчаць аб нормальных адносінах паміж Польшчай і Кіеўскай Руссю, а таксама аб міжнародным аўтарытэце тадышніх Русі,

якая прыняла старажытную візантыйскую культуру, не горшую за лацінскую, і паспяхова яе развівала ў славянскім духу. Толькі разгром Русі татараў і доўгая 250-гадовая татарская няволя (1230-1480) затармажвала развіццё гэтай культуры.

Кароль Уладзіслаў Ягайла (1386-1434) быў сынам рускай цвярской праваслаўной князёўны Юльянні і літоўскага князя Альгерда і ахрышчаны быў у праваслаўной веры іменем Іакаў. Імя Уладзіслава атрымаў ён пры пераходзе ў каталіцызм, калі жаніўся з каралевай Ядвігай і стаў у 1386 годзе польским каралём.

Апошнім польскім каралём, жанатым з рускай князёўной, быў кароль Аляксандр, які з 1492 г. быў князем літоўскім, ад 1501 г. — каралём польскім. Яго жонкай была маскоўская князёўна Галена, дачка Івана III, славінага ў гісторыі з того, што пад яго панаваннем, у 1480 годзе Русі ўдалося скінуць татарскае ярмо. Галена была вернай і лаяльнай жонкай і старалася памагаць мужу мірна вырашыць непараразімні з маскоўскай дзяржавай, але аднаго не хацела зрабіць: не хацела прыняць каталіцызму і дэмантравала сваё праваслаўе, каб паказаць праваслаўным жыхарам Літвы і Польшчы, як трэба любіць і бараніць сваю веру. Варунак, што яна астанецца праваслаўнай, яна паставіла перад шлюбам з Аляксандрам. Калі ў 1506 г. Аляксандр памёр, магнаты пачалі агіданацкаваць аўдадавеўшую каралеву Галену. Памерла яна 24 студзеня 1613 г., як мяркуюць, атручаная Радзівіламі.

Пры панаванні дынастыі Пястаў (963-1370) Польшча кіравалася г.зв. пястоўскай дактрынай, якая заключалася ў тым, каб аставіць існуючае статус-кво на ўсходзе, дзе граніца праходзіла

па Бугу, а ўсе сілы накіраваць на захад супроць нямецкай экспансіі. Рэалізацыю гэтай дактрыны мы бачым у абарончых бітвах пад Цэдняй (972 г.), Глогавам (1109 г.), Псім Полем (1111 г.), Плоўцамі (1331 г.), Грунвалдам (1410 г.). Пры ўступленні на польскі трон Ягелонаў паўсталі іншая чым пястоўская, ягелонская дактрына: аставіць існуючае статус-кво на захадзе, а прасунуцца як найдалей на ўсход. Дактрыну гэтую падтрымоўваў Рым. Польска-літоўскай уніі 1385 г. Польшчы без бою ўдалося далучыць да сябе Вялікое княства Літоўскае, якое раней, пасля татарскага пагрому, заваявала ўсе землі Кіеўскай Русі, а ў 1386 г. стаўлічны Кіеў. Люблінскай уніі 1569 г. Польшча, нягледзячы на пратэсты літоўскіх паслоў, адабрала ад Літвы ўкраінскія землі і падпарадковала іх сабе. Пачаліся пастаянныя сутычкі з усходнім суседам. У 1564 г. прыбылі ў Польшчу езуіты, якія на Захадзе расправіліся з рэфармацыяй і пачалі баражыбу з рэфармацыяй у Польшчы, а затым і з праваслаўем. Яны сталі выховаць каталіцкіх вернікаў у няnavіці да праваслаўных. Каб адрезаць Маскоўскую дзяржаву ад мора, Стэфан Баторый пачаў з ёю вайну і ў 1579 годзе здабыў Палацк, у 1580 г. — Вялікія Луки, а ў 1581 г. асадзіў Пскоў, але здабыць яго не ўдалося яму. У 1596 г. была створана г.зв. Брэсцкая царкоўная унія і пачалося праследаванне праваслаўя і праваслаўных. Маючы ўжо вопыт на прыкладзе Літвы, як можна без вайны апанаваць і прылучыць другую дзяржаву, тадышнія польскія палітыкі і езуіты задумалі зрабіць з маскоўскай дзяржавы тое, што зрабілі з Літвой, г.зв. завалодаць ёю, акаталічыць і прылучыць да Рэчы Паспалітай. Акцыя была распачата і частка намеру ўдалася: самазванец, тайны католік, пад імем Дзмітры засёў з Марынаю Mnішак на маскоўскім троне. Але далей справа пачала ўскладніцца і наступіла польская ваенна інтэрвенцыя. Інтэрвенты беспаспяхова на працягу 16 месяцаў аблажылі Тройца-Сергіеву лаўру, страшна разгромілі Цэнтральную Русь, а ў 1611 годзе спалілі Москву і выразалі большасць насельніцтва, якое налічвала тады каля 300 тысяч чалавек. Быў гэта з боку палякаў акт найвышэйшай варожасці, трагічны для далейшага лёсу Польшчы. Па словах гісторыка Mi-

калай Кастамараў (1817-1855), за гэтыя дзеянні Расія запалала жаданнем рэваншу і ў канцы XVIII стагоддзя зрабіла з Польшчы тое, чаго Польшча не змагла зрабіць з Расіяй на пачатку XVII стагоддзя.

Паўстанне Хмяльніцкага 1648-1654 гг. нават для таго суворага часу падаўлялася польскай шляхтай і магнатамі з жорсткасцю. Казакі абаранілі сваё права, свабоду, землі, мову і пра-
васлаўную веру, якая была тады галоўнай часткай нацыянальнай культуры. Польскія каланізаторы хацелі ўсё гэта ім забраць. Генрык Сянкевіч у канцы сваёй гістарычнай аповесці „Агнём і мячом” напісаў, што гэтыя падзеі „затруły krew pobratymczaq”. Але паўстанне перакінулася тады і на беларускія землі, дзе польскія войскі ўціхамірваючы паўстанне ў кастрычніку 1648 г. выразалі больш 14 тысяч жыхароў Пінска, а ў студзені 1649 г. — амаль ўсё насельніцтва Турава і некалькі іншых гарадоў. Выдатны гісторык Сяргей Салаўёў (1820-1879) варожасць палякаў да ўсходнеславянскіх народаў тлумачаць так: „Звычайна прыгнечаныя народы ненавідзяць сваіх прыгнітальнікаў. Такія з'явы можна лічыць нармальнымі. Але бываюць і такія палажэнні, калі прыгнітальнікі больш ненавідзяць прыгнечаных, чым прыгнечаныя іх. Дзеяцца гэта так, што прыгнітальнікі адчуваюць сваю віну і падазраюць, што прыгнечаныя іх не любяць, лічаць сваімі ворагамі, а можа і нешта задумаюць супроць іх. Даходзіць тут і прагнаць на падзеях, што прыгнітальнікі больш ненавідзелі прыгнечаных, чым прыгнечаныя іх, існавала на ўсходніх землях былога Рэчы Паспалітай”.

З вышэйсказанаага бачым, што варожасць палякаў не была вынікам падзеяў, але паявілася значна раней, калі Рэч Паспалітая вяла экспансію на ўсход і перасунула ўсходнюю мяжу Польшчы з-над Буга (пры Пястах) далёка за Вязьму і Палтаву. Раздзелы Польшчы маглі толькі ўмацаваць гэтую варожасць і выклікаць жаль па стражанай магутнасці. Нязычлівасць да румынаў, сербаў і балгараў сведчыць аб tym, што і палітыка каталіцкага цэнтра мела ўплыў на паўстанне такіх насторояў.

(заканчэнне будзе)

Мікалай Капчук

Адзіны раз за мяжой

Прыйшлося мне пабываць за мяжой толькі адзін раз у жыцці. У жніўні 1991 года паехалі мы з сям’ёй у Беларусь. Былі мы ў чужых людзей, дачка якіх пазнаёміла нас, шукаючы праз пасрэдніцтва „Зоркі” сяброў у Польшчы. Станцыі Уша (між Маладзечнам і Мінскам) забраў нас Ігар і на машыне заўвёз на кватэру. Было гэта нядзельнай раніцай і пасля снедання ў кватэру стала заходзіць суседзі, каб што-небудзь у нас купіць.

На другі дзень паехалі мы ў Мінск, на таўкучку. Калі на базары прадаваў я світэры, падышлі да мяне два міліцыянеры і папярэдзілі, што чужаземцам тут нельга гандляваць і прыгразілі, што адправяць мяне ў Польшчу. „Чтоб тебе тут не было, когдабудзе будзе праходзіць вторы раз”, — строга заяўлі. Беларускія гандляркі параілі мне паслухвацца міліцыянераў, бо могуць паставіць штамп у пашпарце і вывезці мяне на граніцу, а тады ўжо больш не ўпусцяць у Беларусь. „Няхай вязуць, — адказаў я жаночынам, — то за дарогу плаціць не буду. А і так другі раз не прыеду”.

Рэшту тавару прадалі мы на другі дзень у Маладзечне. Распрадаўшы ўсё, пачалі мы рабіць пакупкі. Хацеў я купіць сабе шапку-ушанку, але прадаўшчыца „паляку” прадаць не хацела. Не памаглі тлумачэнні, што я — беларус, толькі жыву ў Польшчы. Не прадала яна шапку Ігару, бо слушна падазрэвала, што ён хоча купіць шапку мне.

Іншым разам паехалі мы ў Маладзечна купляць ювелірныя вырабы. Зайшлі мы паабедаць у становую. За

чатыры асобы заплатіць я 9 рублёў 40 капеек. Сказаў я тады Ігару, што ў іх добра жыць, бо за адну жаночую блузку, якая каштавала тады 40 зл., можна было б у Беларусі жыць цэлы месяц (у Польшчы хапіла б гэтага на два абеды ў рэстаране).

Паехалі мы ў гарадок Красне. Там хацеў я купіць касцюм, але зноў „паляку” прадаць не хацелі. На шчасце Ігар ведаў адну з прадаўшчыц і ўсё-такі касцюм купілі. Пасля гэтай здзелкі паехалі мы паглядзець калгасныя палі. Пустазелле вышынёю ў метр у капусце, бураках і моркве палола школьнай моладзь.

Гарэлка ў краме каштавала 12 рублёў, але цяжка тады было яе купіць. Але за 15 рублёў Ігар прыносіў пляшку без ніякіх проблем.

Мая знаёмая Ірына працавала ў калгасе брыгадзірам. Уставала яна ў 7⁴⁵, спешліва надзявала халат і бегла ў калгас раздзяліць работу. Пасля вярталася дадому, снедала, варыла абед і агадзіне 14³⁰ паўторна ішла ў калгас запісаць кожнаму калгасніку працадзень. Будучы раней у нас, яна дзівавалася, што мы дойм больш малака, чым нам патрэба.

Пасля дзесяцідзённай пабытку прыйшоў час вяртання. Аказаўся, што нельга купіць білет у Беласток. Трэба было даць адну блузку і бутэльку гарэлкі ў якасці хабару за білет у Гродна і месца ў вагоне, які едзе ў Польшчу. Потым трэба было яшчэ даць гроши правадніку, каб нас не высадзіць у Гродне, а толькі завёз у Беласток.

Больш туды я ўжо не паехаў.

Мікалай Лук'янюк

Ні калочкі не было

Успаміны Сямёна АНІШЧУКА, жыхара Гусакоў, народжанага ў 1907 годзе.

У бежанства выехаў мы ў 1915 годзе. Спярша папы страшылі, што немцы людзім вочы выколваюць, а бабам цыцкі адрэзываюць. А пасля казакі верхам ездзілі і выганялі нас, а вёску падпалилі. У нас хата была гожая, вялікая, новую падлогу ўёй палажылі. І клуня вялікая была, і хлявы, і шпіхер — усё казакі спалілі. Свінні асталіся, а кароў гналі з сабою і пасля калі Мінска рускія салдаты купілі іх у нас на мясо. Везлі з сабою адзінне і ежу на фурманцы прыкрыты плахтамі. Начавалі на фурманках і елі тое, што з дому ўзялі. Патыкі збіралі, раскладвалі агонь і варылі. Ехалі дзед з бабай, мама з татам, сястра, брат і я. А адзін брат у войску быў. Заехаў мы ў Рагачоў і там перагрузіліся на поезд, а коней і вазы прадалі. Поездам заехаў ў Самару, а адтоль паходам у Стадропаль на Волзе (сёння Тальці). Дзед на станцыі ў Самары пайшоў качку купіць і прапаў — адлучыўся ад нас і ў Сібір паехаў.

У Стадропалі я ў школу хадзіў, два аддзяленні скончыў. Нам, бежанцам, добра было: давалі сшыткі і кнігі дармовыя.

Бедным крыйдна было, што за паўднёвым на памешчыку і папоў рабілі. Як настала рэвалюцыя, то адны адных білі; расстрэльвалі і ў Волгу кідалі. І як белых пагналі, то красныя папоў арыштавалі, вялі на лёд на Волзе, высякалі прорубку і іх у той прорубцы тапілі.

Вярталіся мы ў 1919 годзе. Калі пакідалі Гусакі, было нас восем чалавек, а вярнулася толькі троє. Мама яшчэ ў 1915 годзе памерла, дзед прапаў, баба памерла. Бацька быў паехаў у Сібір дзе-да шукаць, там прастудзіўся, захварэў рэуматызмам і той рэуматызм яго даканаў. А старэйшы брат памёр ад тыфу.

Вярнулася ў Гусакі, а тут ні калочкі! Было некалькі хат, то ў іх па дзве-тры дружыны жылі. Пасля брат шпіхер у Гацьках купіў, то ў ім, апрача нас, яшчэ дзве чужыя дружыны жылі, што не мелі дзе падзеца. І есці не было чаго. Каб не польскія людзі, то не выжылі б. Бабы прасці да іх хадзілі, то і есці давалі.

Пасля брат ажаніўся, а сястра выйшла зам

Паясы

Ткацкія вырабы адрозніваліся па каштоўнасці матэрыялу, майстэрстве яго апрацоўкі і маствацкім выкананні. Да вырабаў, у якіх асабліва прайўлялася майстэрства ткача належала тканыя народныя паясы — неад'емная частка народнага касцюма. Ён меў вялікае дэкаратыўнае значэнне, багата ўпрыгожваўся кустамі, маҳрамі. Упрыгожванне адзення найбольш ярка выявлялася ў распрацоўцы каларыту і арнаментыкі пояса. Матэрыял, размер, назначэнне пояса давалі магчымасць майстру ткачу выявіць свае маствацкія здольнасці. Яны мелі высокаразвітае адчуванне матэрыялу, яго фактуры і дасканала валодалі тэхнікамі вырабу. Тому народныя паясы прадстаўляюць значную цікавасць у агульным ансамблі народнага гарнітура Падляшша, Панямонія, Заходнія Палесся і іншых краін.

У беларускай народнай пазіі гаворыцца аб ткачах: „Залатыя руکі, што пралі, звонка ткалі ды размысна ўзор клалі”. Пояс заканчваў і ўпрыгожваў адзенне беларусаў, вызначаў якасць усяго касцюма. Кожны беларускі що польскі селянін заўсёды меў па некалькі паясоў. Паяўленне без шапкі і порткаў, — гаварыў Нікіфараў, — не здзвівіць старонніх так, як паяўленне без апаяскі. Можна сказаць, што абавязковай часткай сялянскага адзення быў пояс. З'яўляща „на людзяў” праставалось або без пояса лічылася за непрыстойнае. Яго наслі дарослыя і дзеці, мужчыны і жанчыны. Поясам падпірзвалі кашуллю, суконную сярмягу, кажух. Мужчыны на поясে мацавалі розныя прадметы асабістага ўжытку: калітку, красала, ножык і інш. Без пояса наогул нельга ўяўляць народнага касцюма. На думку Е. Р. Раманава, пояс, як відаць, складае неабходную прыналежнасць якога б там ні было гарнітура. Уважлівы мужчына без пояса не пераступіць парог сваёй хаты і не з'яўіцца на вуліцы, а жанчыны носяць на поясে свой андарак. Пільная ўвага, якая надавалася беларусам і многім іншымі народамі наяўнасці пояса ў традыцыйным касцюме, тлумачыцца не толькі функцыональнай неабходнасцю, але і часта сімвалічным зместам. Тому важнае месца адводзілася поясу ў розных этапах вяселля. Поясам „адкупляліся”, калі вясельны поезд супрацоўнікі на сваім шляху перашкоду. Пасля вяселля паясы былі патрэбны не менш. Поясам звязвалі першы сноп ураджаю, спавівалі немаўлят. У час пахавання на поясе вялікі каня, які вёз на могілкі труну з нябожчыкам. З поясам звязвалі розныя прыкметы, павер'і, заговоры, гаданні. Лічылася, што пояс аберагае ад розных няшчасцяў. Напрыклад, напярэдадні Новага года поясам папарна звязвалі аднародныя прыкметныя

прадметы, каб жывёла ў гаспадарцы „паравалася”. У канцы XIX — пач. XX ст. сімвалічны змест дзеянняў з поясам у значайнай меры страйці сваю актульнасць. Насілі паясы ў гэты час усё часцей па традыцыі, а не таму, што надавалі гэтаму нейкае значэнне.

У кожнай мясцовасці афармленне паясоў вытрымлівалася ў стыліўм адзінстве з арнаментальным аздабленнем традыцыйнага касцюма. Напрыклад, калі на Кобрыншчыне (Беларусь) былі чырвона-белыя, то на Падляшшы (Польшча) вельмі часта супрацоўнікі чырвона-аранжавыя паясы. Але аб'яднала іх тэхнолагія вырабу. Эстэтычны мі меркаваннямі вызначаліся і спосабы павязання пояса, якія ў залежнасці ад полу, узросту, мясцовых густаў мелі шэраг варыянтаў. Жанчыны завязвалі пояс на талі, паверху фартуха, мужчыны — высока пад грудзями, на жываце або ніжэй жывата, абкручваючы вакол стана не менш, чым два разы.

Пояс можно было завязаць вузлом спераду або з боку, падаткунець на краях так, каб адмыслова ўпрыгожаныя кутасамі, маҳрамі, бісерам, сантыметраў на 20-40 звісалі. Спосаб павязання паясоў вызначаў іх даўжыню, якая вагалася ад 1,5 да 3,5 метра, іншы раз даходзіла да 5 метраў. Ушырынню традыцыйнага беларускага паяса мелі ад 1,5 да 20 см. Аднак на Падляшшы пераважна супрацоўнікі чырвона-аранжавыя паясы. Але аб'яднала іх тэхнолагія вырабу. Эстэтычны мі меркаваннямі вызначаліся і спосабы павязання пояса, якія ў залежнасці ад полу, узросту, мясцовых густаў мелі шэраг варыянтаў. Жанчыны завязвалі пояс на талі, паверху фартуха, мужчыны — высока пад грудзями, на жываце або ніжэй жывата, абкручваючы вакол стана не менш, чым два разы.

Паясы выкарыстоўваліся для аздаблення адзення. Вузкія тканыя паяскі жанчыны прышывалі да спадніц, фартухоў, што на шапачку-чапец, які выступаў у Надбужанскім касцюме (Падляшшы) і Дамачоўскім (Захаднія Палессе). Ён, павязаны пэўным чынам, рабіў касцюм цэльнім і сабраным. Пояс надаваў адзенню той ці іншы характарны сілуэт і падкрэсліваў яго лакальную асаблівасці.

Вузкія, тканыя на дошчачках паясы, напэўна, самыя старажытныя з тэкстыльных паяскоў, што існавалі ў Польшчы, Беларусі і іншых славянскіх народаў. Такія паясы ткалі вельмі доўгія і звычайна абкручвалі стан некалькі разоў. А ўпрыгожаныя канцы заўсёды дэманстравалі як умелы дэкаратыўны элемент цэлага адзення. Канцы паясоў завязвалі на некалькі вузлоў спераду або збоку, а гэта залежала ад прынятых „канонаў” у модзе таго ці іншага рэгіёна або вёскі. Напрыклад, на Падляшшы вузел пояса знаходзіўся на перадзе або з левага боку. Трэба аднак падкрэсліць, што вузел надбужанскага касцюма не быў толькі вузлом, а цікава завязаным бантам як у кобрынскім народным касцюме. Дзякуючы сваім шырыні і шчыльнасці, такі пояс утвараў вакол стана своеасабліві гарсэт, які падкрэсліваў зграбнасць фігуры. А яго рознакаляровы паласаты дэкор надаваў касцюму асаблівую шыкоўнасць.

(заканчэнне будзе)
Івона МАРЦІНОВІЧ

Выданне „Драўляныя цэрквы Беласточчыны” (тэксты на польскай, беларускай і англійскай мовах) можна заказаць у яго аўтараў. Кошт кнігі — 39 зл. (у тым кошт перасылкі — 9 зл.). Заказы прымаюць:

Ewa i Andrzej Keczyńscy, Park Pałacowy 3/4, 17-230 Białowieża
Тэл. (0-85) 681 28 80 (аўтаадказчык).

Niva

ТЫДНЁВІК
БЕЛАРУСАЎ
У ПОЛЬШЧЫ

Выдавец: Програмная рада тыднёвіка „Niva”.

Старшыня: Яўген Мірановіч.

Адрас рэдакцыі: 15-959 Bialystok 2,
ul. Zamenhoffa 27, skr. poczt. 149.

Тэл./факс: (0 85) 743 50 22.

Internet: <http://www.kurier-poranny.com/niva>

E-mail: niva@kurier-poranny.com

Усё больші смеція

Ужо сёмы год праводзіца экалагічная акцыя „Прыбіранне свету” ў гміне Дубічы-Царкоўныя. Удзельнікі акцыі атрымалі пластмасавыя пакеты для смеція, гумавыя рукавіцы і некалькі лапат. Вучні з Дубіч-Царкоўных выйшлі на акцыю ў чатырох групах. Наймалодшыя з I-III класаў прыбіралі наваколле школы. Вучні IV-V класаў збиралі смецце ў лесе побач Чахоў-Арлянскіх. Шасцікласнікі прыбіралі абочыны дарогі са Старога Корніна ў Дубічы-Царкоўныя, а восьмікласнікі ачышчалі шашу з Істо-ка ў Дубічы-Царкоўныя. У сабраным смецці пераважалі пластмасавыя ўпакоўкі, банкі і бутэлькі. Моладзь знаходзіла таксама аўтамабільныя шыны, каўпакі, часткі веласіпедаў, вёдры. Гэтыя апошнія спатрэбіліся для зборання шкла. У рэчы Арлянцы дзяліці знойшлі аўто „Fiat 126 p” (на здымку). У акцыі актыўна ўдзельнічалі настаўнікі і ляснічы Ірынай Рошчанка і Збігнєв Краўчык з Бельскага надлясніцтва. Суарганізаторам акцыі быў таксама мясцовы Гмінны асяродак культуры.

Пасля акцыі смецце транспартам гэтага ж надлясніцтва было завезена на

Славамір Кулік
Фота аўтара

я прачнунлася, дык уцешылася, што гэта быў толькі сон.

А ў другім сне мне прыснілася, што ўжо пачаліся канікулы. Я бачу так выразна, быццам гэта было цяпер, як мы купаемся ў возеры, як катаемся з мамай на ровары, як ходзім у грыбы, ездзім на экспкурсіі. На гэты раз мне было шкада сну, калі я прачнунлася. Што прадвяшчаюць мае сны?

АГАТА

Валодзя! Сон прадвяшчае, што твая жонка паспяхова здаецца той экзамен. Конь абазначае перамогу, а твой жа конь імчаўся па зялёным лузе, быў малады і моцны. Ёсць надзея, што экзамен будзе здадзены вельмі добра.

Агата! Твае сны, здаецца, навяны рэальным жыццём. Табе сніцца школа, у якую трэба пакуль што хадзіць і пісаць там контрольныя працы, і лета, якое ўяўляеца табе як цудоўны адпачынак. Вядома, што другі сон быў больш прыемны, а пасля першага ты прачнунлася з радиасцю, што ён скончыўся. Але ўжо не забаве і сапраўды лета.

АСТРОН

Астроне, мне прыснілася, што ў школе мела быць кантрольная праца па хіміі. Калі я прыйшла ў школу, высыпілася, што праца будзе не па хіміі, а па матэматыцы. Задачы цяжкі, ніхто не ўмее іх решыць. Мне неяк удалося, але пры гэтым я вельмі намучылася. Калі

Што будзе, Астроне?

ВАЛОДЗЯ

Астроне, мне прыснілася, што ў школе мела быць кантрольная праца па хіміі. Калі я прыйшла ў школу, высыпілася, што праца будзе не па хіміі, а па матэматыцы. Задачы цяжкі, ніхто не ўмее іх решыць. Мне неяк удалося, але пры гэтым я вельмі намучылася. Калі

terenie woj. podlaskiego i oddziały „Ruch” na terenie całego kraju.

2. Cena prenumeraty na III kwartał 2000 r. wynosi 19,50 zł.

3. Cena prenumeraty z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 84,00; pocztą lotniczą Europę — 96,00; Ameryka Płn., Płd., Środk., Afryka, Azja, Australia — 120,00. Wpłaty przyjmuję „RUCH” S.A. Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Towarowa 28, 00-958 Warszawa. Nr konta PBK S.A. XIII Oddział Warszawski 11101053-16551-2700-1-67.

4. Prenumeratę można zamówić w redakcji. Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 2,70 zł, a kwartalnie — 35,10 zł; z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 3,60 (kwartalnie — 46,80); pocztą lotniczą: Europa — 4,20 (54,60), Ameryka Płn., Afryka — 4,90 (63,70), Ameryka Płd., Środk., Azja — 5,60 (72,80), Australia — 6,30 (81,90). Wpłaty przyjmuję Rada Programowa Tygodnika „Niwa”, Bialystok, ul. Zamenhoffa 27, nr konta PBK S.A., I Oddział Bialystok, 11101154-207917-2700-1-65.

Ніўка

Фота Ганны КАНДРАЦЮК

Двухлітарная кръжаванка

1	2	3	4
3		5	6
7	8		9
	10		
11			12 13
	14	15	
16		17	5

Гарызантальна: 1. хлебны жук, 3. Муамар, лівійскі палітык, 5. напр. вады ў віно ў Кане, 7. утрымоўва судна на месцы, 9. рака ў Албаніі, 10. дзяржава з Кабулам, 11. цвёрды мінерал са слаямі рознай афарбоўкі, які выкарыстоўваецца для ўпрыгожання, 12. шэсцьдзесят штук, 14. узбекскі горад з маўзалеем Ісмаіла Самані, 16. малпа з ярка афарбованымі сядлішчнымі мазаліямі, 17. прылада для капання.

Вертыкальна: 1. бядровая частка тушы, 2. самка казла, 3. месца замены вады ў віно, 4. нерастварымы ва-

лакністы бялок, які спыняе крывацёк, 6. жонка мельніка, 8. Ясір, палесцінскі палітык, 9. тонкая драўляная дошчачка для кръщиці даху, 11. Марк Віспаній, рымскі ваенны дзеяч (63-12 да н.э.), 13. вялікая мука, 14. скандаліст, 15. тоўсты сук.

(Ш)

Рашэнне кръжаванкі складуць літаратыры з пазначаных курсівам палёў. Сярод чытачоў, якія на працягу месяца дашлюць у рэдакцыю правільнія рашэнні, будуць разыграны кніжныя ўзнагароды.

Адказ на кръжаванку з 13 нумара

Гарызантальна: спешка, манера, „Лібуша”, Каба, знак, Карніловіч, чара, капа, дзікун, сипняк, тырада.

Вертыкальна: спайка, Калі, Маша, рабфак, будзільнік, бакара, знічка, Чавусы, парода, дзяк, унты.

Рашэнне: Падзякай сіты не будзеш.

Кніжныя ўзнагароды высылаем **Міхалу Байко і Лукашу Пацэвічу** з Беластока.

Абноўка

Адзін амерыканец навукова даводзіць, што кожны, уздымаючыся па прыступках кар'еры, абавязкова даходзіць да пэўнага пункту сваёй некампетэнтнасці. Чытаў я яго кнігу і турбала мяне жахлівае пытанне, якое ўвесі час білася ў маёй галаве. То ж з таго ўсяго вынікае, што кожны з нас, хто займае сваю пасаду, можа быць прыкладам некампетэнтнасці! Ураднік, настаўнік, дырэктар, нават святар — пералічваў я з жахам прыклады, навеянныя мне чытаннем. Ну, але навукоўцы гэтак усё перабольшваюць, каб унушыць сваю тэорыю! Хай іх, тых вучаных у пісаннях! Начытаешся, а пасля на кожнага, да каго справу маеш, глядзіш як на такога, які сваю некампетэнтнасць скрывае за гурбамі папер ды энгіматычнымі загадамі ці больш талковымі супрацоўнікамі, якія яшчэ не апынуліся на стадыі некампетэнтнасці... Або за камп'ютэрам хаваецца. Будзь гэта кіраунік, будзь выканаўца простае работы...

Сядзеў я над кнігай, а тут мая Агата ад касметычкі прыбегла. Глядзі, кажа, як вясна дзейнічае на кабету. А за колькі, пытаюся? За колькі тыя завіўка-андуляцыя ды колер бурштынавы? За прыемнасць, кажа Агата, плаціцца, усе гэта добра ведаюць. А за навука-васць выкананы — таксама, будзь ты дацэнт, будзь ты манікюршчыца. А тут, у дамскай цырульні, аbstаляванай камп'ютэрнай тэхнікай, суперсучаснымі мазямі ды клеямі, цэны таксама суперсучасныя. Бачыш, кажа Агата, падключылі маю галаву пад нейкі факс, камп'ютэр кінуў маю фізіяномію на ксеракс, з усіх бакоў абфатаграфаў, у розных ракурсах агледзеў, зняў, і запрапанаваў прычоску. А другі ацаніў маю скру, авал твару, расклад, кажу табе, вачэй, і выдрукаваў параду на каляровай паперы. Тут Агата, аж захлобваючыся, сягнула да сумачкі і да-

сталі папку з вынікамі працы камп'ютэра-касметолага...

— Ты, Агата, глянь перш у люстэрка, пацуль кашалька мне не паказала...

— Сам глядзі, любуйся! Мала што Вандал, а то яшчэ і скнара!

Я падвёў Агату да люстра, аблірнуў яе туды-сюды, памацаў за валасы.

— Нейкія яны ў цябе... папаленя?

А сюд-туд мясцамі нейкія... клейкі! — надумаў я пажартаваць, але праўда, штосьці з кудзеркамі маёй жонкі было не так. А ж я перш у буйнай касе Агаты закахаўся ў школе, чым у ёй самой! І пасівела яна пры мне, і парадзела, але ўсё ж кахаю маю Агату разам з касцямі, чупрынай і порсткім характарам.

— Ваня, кінь! То ж бачу, што ўсё фэст. А цяпер сядай, скажу, колькі гэта каштавала. Але гэта з маіх заначак, не хвалюйся, што не хопіць потым што ў гаршчок пакласці...

Я сеў і паягніўся да газеты. Агата злосна фыркнула і пайшла на кухню. Чай сабе заварыла. Гневаецца, значыць. А пасля, чую, грунтулі дзвёры. Не сказала, куды ідзе. Злоснай!.. Пэўна, да сяброўкі, пахваліцца абноўкай. Я заніўся кръжаванкай у „Ніве”. Пасля зноў нешта загрукацела. І затупацела па падваконіку. Пайшоў дождж. Люблю я такое надвор'е вясной, калі дома сяджу, чытаю цікавае, а дожджык шчыра палівае маладую зелень, а тая імкліва цягнецца да сонца, буяе, шчаслівая пад ўспілымі кроплямі...

— Ой, я парасон забылася ўзяць! — затупацела ў вітальні мая Агата. — Зусім не спадзявалася, заседзела ў Галенкі... Хутчэй ручнік давай...

З-пад ручніка, якім Агата вышірала свае новыя камп'ютэрныя валасы, прашмыгнулі зялёныя пасмы.

Людкове! Мая Агата сапраўды аблівілася навесну!

Я пяшчотна пагладзіў шмарагдавую мураўку на галаве маёй любай.

Вандал АРЛЯНСКІ

„Даўціны” Андрэя Гаўрылюка

Гутараць два сябры:

— Мая жонка штовечар прыходзіць у піўнушку.

— І ты ёй на гэта дазваляеш?

— Вядома, бо хто ж мяне прыводзіў бы дадому!

* * *

Сынок да маці:

— Мамачка, ці гэта татка купіў табе гэтае футра?

— Ой, сынок, калі б я разлічвала на татку, то і цябе не было б на гэтым свеце.

* * *

Малады матрос пытае боцмана:

— Ці гэта праўда, што жанчыны прыносяць шчасце на параходзе?

— Так, такое ж як і на сушы.

* * *

— Татка, чаму Дзед Мароз гадуе бараду?

— Бо ў 1917 годзе бальшавікі ўкраі лі яму брыту.

— А чаму апранаеца ён у чырвоную вопратку?

— Бо калі даведаўся, што бальшавікі ўкраі лі яму брыту, то ў рэваншы ён Украі ім дзесяць штандараў з Чырвонай плошчы.

— А чаму апранае ён чырвоную шапку?

— Бо пачаткова бальшавікі блытаў яго з Ленінам.

* * *

Ксёндз наведвае з Калядою бедную вясковую сям'ю. Суцяшае, што Святая Сям'я таксама была бедная і пакідае

образок з Езусам, Марыяй і Юзафам. Калі ён толькі выйшаў за парог, бацька бярэ образок у рукі і гаворыць:

— Не былі яны, відаць, такія бедныя, калі мелі гроши на фатографа.

* * *

Перад шлюбам маці павучае дачку:

— Будзь мудрая і добрая. Ніколі не сварыся з мужам — адразу плач.

* * *

Пасля вясельнай гасціны маці адводзіць дачку ў спальню і павучае:

— Каб не адчуваць сябе няўмка, адразу пагасі святло.

— Мамачка, — адказвае дачка, — ён зайдзе перад тым выключае свет.

* * *

Малады жаніх адкрывае свае клопаты сябру:

— Шукаю кватэру так абышырную, з якое б жонка не хацела ўцякаць да маці, і такую малую, каб цешча не магла ў нас пасяліцца на пастаяннае жыхарства.

* * *

Гутараць два сябры:

— Чаму ты развёўся з жонкаю?

— Па прычыне адсутнасці ў цешчы сямейных пачуццяў. Не хацела даглядаць дзяцей.

* * *

Размова двух прыяцеляў:

— Думаю, што калі ты выдаў замуж абедзве дочкі, то цяпер ты — шчаслівы чалавек.

— Не надта. Яшчэ цешча асталася дома.